



## West-Friese Archeologische Rapporten 107



### Dwars door Medemblik

Archeologisch onderzoek tijdens de aanleg van  
nutsvoorzieningen in de Westfriese Omringdijk,  
Oude Haven, Wijdesteeg en Oosterhaven  
in Medemblik



J. van Leeuwen

Met een bijdrage van W. Stellingwerf



## **Dwars door Medemblik**

**Archeologisch onderzoek tijdens de aanleg van nutsvoorzieningen  
in de Westfriese Omringsdijk, Oude Haven, Wijdesteeg en  
Oosterhaven in Medemblik**

J. van Leeuwen  
Met een bijdrage van W. Stellingwerf

## Colofon

### *West-Friese Archeologische Rapporten 107*

Titel	Dwars door Medemblik. Archeologisch onderzoek tijdens de aanleg van nutsvoorzieningen in de Westfriese Omringdijk, Oude Haven, Wijdesteeg en Oosterhaven in Medemblik	
Uitvoerder	Archeologie West-Friesland	
Auteur	J. van Leeuwen (KNA Archeoloog BA, Archeologie West-Friesland)	
Redactie	M.H. Bartels (Senior KNA Archeoloog, Archeologie West-Friesland) C.P. Schrickx (Senior KNA Archeoloog, Archeologie West-Friesland)	
Veldwerk	J. van Leeuwen J.T. Verduin (Senior KNA Archeoloog, Archeologie West-Friesland) F.C. Schinning (KNA Archeoloog BA, Archeologie West-Friesland) S. Gerritsen (Senior KNA Archeoloog, Archeologie West-Friesland) A. Weel (veldmedewerker, Archeologie West-Friesland)	
Determinatie	Aardewerk:	W. Stellingwerf (Archeoloog, Archeologie West-Friesland)
	Dierlijk bot:	J. van Leeuwen
	Metaal:	C.P. Schrickx (Senior KNA Specialist Materialen, Archeologie West-Friesland) F. Postma (vrijwillig metaalspecialist)
	Hout:	D.M. Duijn (KNA Specialist Materialen en Archeobotanie, Archeologie West-Friesland)
Botanisch onderzoek	A.L. de Sitter-Homans (vrijwillig botanisch specialist)	
Fotografie objecten	F.C. Schinning	
GIS/kaartmateriaal	J. van Leeuwen M. Kossen F.C. Schinning	
Opmaak	F.C. Schinning	

### © Archeologie West-Friesland 2017

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteur.

De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

## **Administratieve gegevens**

### **Onderzoeksgegevens**

Project/locatie	Oude Haven - Wijdesteeg - Oosterhaven, Medemblik, gemeente Medemblik
Projectnummer	425
Landelijk registratienummer	3978773100
Centrale coördinaat westelijke werkputten	x: 136.023   y: 531.890
Centrale coördinaat oostelijke werkputten	x: 136.332   y: 521.807
Datum rapportage	9 november 2017
Datum veldonderzoek	November-december 2015
Bevoegde overheid	Gemeente Medemblik
Beheer en plaats projectdocumentatie	Provinciaal Depot Noord-Holland

### **Opdrachtgever**

Opdrachtgever	Gemeente Medemblik
Contactpersoon	R. Wint (Ontwikkeling en Nieuwe Werken)

### **Opdrachtnemer/uitvoerder**

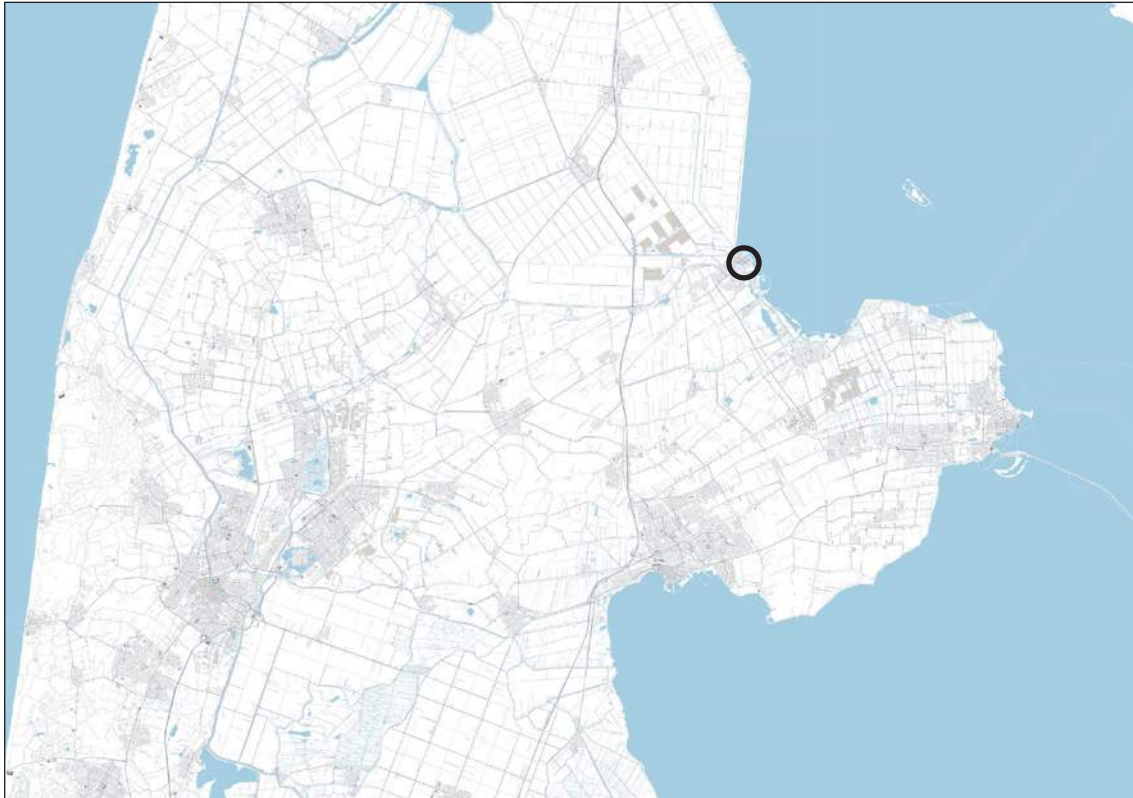
Opdrachtnemer	Archeologie West-Friesland
Auteur(s)/deskundige(n)	J. van Leeuwen M.H. Bartels





# Inhoudsopgave

1. Inleiding	9
2. De onderzoekslocatie	11
2.1 Geologie en landschap	11
2.2 Korte geschiedenis van Medemblik	12
2.2.1 Inleiding	12
2.2.2 Friese oorsprong	12
2.2.3 Karolingische en Ottoonse tijd	13
2.2.4 Volle en Late Middeleeuwen	14
2.2.5 De Gouden Eeuw	17
2.3 Historische ontwikkeling plangebied	21
2.3.1 Locatie 1: Oude Haven west	21
2.3.2 Locatie 2: Oude Haven oost - Wijdesteeg - Oosterhaven	25
3. Doel en methode van het onderzoek	27
3.1 Onderzoeksopdracht	27
3.2 Methode	28
4. Resultaten archeologisch onderzoek	29
4.1 Locatie 1: Oude Haven west	29
4.1.1 Westfriese Omringdijk	29
4.1.2 Oude Haven - noordzijde	31
4.1.3 Oude Haven	33
4.2 Locatie 2: Oude Haven oost - Wijdesteeg - Oosterhaven	34
4.2.1 Oude Haven - noordzijde	34
4.2.2 Wijdesteeg - noordzijde	35
4.2.3 Wijdesteeg - zuidzijde	39
4.2.4 Oosterhaven	42
5. Vondstmateriaal	43
5.1 Keramiek en bouwkeramiek (W. Stellingwerf)	43
5.1.1 Algemeen	43
5.1.2 Roodbakkend aardewerk	43
5.1.3 Majolica albarello	45
5.1.4 Industriële keramiek	45
5.1.5 Tufstenen bouwsteen	46
5.2 Metaalvondsten	47
5.3 Losse vondsten	47
6. Synthese	49
7. Beantwoording onderzoeksvragen	51
8. Samenvatting	53
9. Literatuur	55
Kaartbijlagen	
Bijlage 1: Overzicht werkputten (in 2 delen)	59
Bijlage 2: Detail sporen werkput 1	63
Bijlage 3: Profielen	65
Determinatielijsten en specialistisch onderzoek	
Bijlage 4: Determinatielijst keramiek	67
Bijlage 5: Determinatielijst bouwkeramiek	73
Bijlage 6: Determinatielijst metaal	74
Bijlage 7: Determinatielijst glas	75
Bijlage 8: Determinatielijst dierlijk botmateriaal	76
Bijlage 9: Dendrochronologisch onderzoek	77



Afbeelding 1. De locatie van het plangebied in West-Friesland (boven) en de binnenstad van Medemblik (rode lijnen, onder).



# 1 Inleiding

Van 16 november 2015 tot en met 5 februari 2016 is in opdracht van de gemeente Medemblik door Archeologie West-Friesland een archeologische begeleiding uitgevoerd in het centrum van Medemblik (afb. 1). De eindverantwoordelijkheid was in handen van senior KNA-archeoloog drs. Michiel Bartels. Het veldwerk is uitgevoerd door KNA-archeologen drs. J. van Leeuwen, drs. J.T. Verduin, drs. F.C. Schinning, senior KNA-archeoloog drs. S. Gerritsen en veldmedewerker A. Weel (metaaldetectie).

Het onderzoek is onder begeleiding van senior KNA-archeoloog M.H. Bartels uitgewerkt door J. van Leeuwen. De specialistische determinaties zijn uitgevoerd door W. Stellingwerf (KNA-archeoloog), D.M. Duijn (KNA-archeoloog) en A.L. de Sitter-Homans (vrijwillig botanisch specialist).

De archeologische begeleiding werd uitgevoerd in het kader van de aanleg van kabels en leidingen voor nutsvoorzieningen ten behoeve van de pleziervaart in de havens van Medemblik. Voor de realisatie van deze nutsvoorzieningen zijn twee sleuven door de binnenstad gegraven. De eerste sleuf liep vanaf het IJsselmeer ten noorden van de stad door het Provinciaal Monument de Westfriese Omringdijk, langs het voormalig stadhuis naar de zuidkant van de Oude Haven. De tweede sleuf liep vanaf de noordkant van de Oude Haven via de Wijdesteeg tot aan de noordkade van de Oosterhaven (afb. 1). Beide sleuven (in totaal ca. 315 m) lopen door het oudste deel van Medemblik, dat al sinds de 8<sup>ste</sup> eeuw wordt bewoond. Voorafgaand aan de werkzaamheden is een archeologische quickscan uitgevoerd.<sup>1</sup> Omdat de verwachting was dat tijdens de werkzaamheden archeologische sporen en vondsten tevoorschijn zouden komen, is het project archeologisch begeleid. Voor de uitvoer van de archeologische begeleiding is door Archeologie West-Friesland een Programma van Eisen (PvE) opgesteld (goedgekeurd 17 november 2015), waarin het bureauonderzoek is verwerkt. In totaal is tijdens de begeleiding een lengte van ongeveer 290 meter onderzocht.

In dit rapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek (Archis-zaaknummer 3978773100, project 425) weergegeven. In het eerste deel worden de fysisch-geografische achtergrond en de historische gegevens met betrekking tot het plangebied en de directe omgeving uiteengezet. In het tweede deel worden de aangetroffen sporen en het verzamelde vondstmateriaal geanalyseerd en wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvragen zoals in het PvE geformuleerd. De sporen en profielen zijn weergegeven op kaarten in de tekst en als bijlage.

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg), de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.0) en het Kwaliteitshandboek Hoorn.<sup>2</sup>

---

1 Van Leeuwen & Bartels 2015.  
2 Archeologie West-Friesland 2016.



## 2 De onderzoekslocatie

Het plangebied ligt geheel binnen de historische stadskern van Medemblik (zie afb. 1). Medemblik is de oudste stad van West-Friesland, wat onderdeel uitmaakt van de archeoregio Noord-Hollands kleigebied.<sup>3</sup> De geschiedenis gaat zeker terug tot de Karolingische tijd en deze oorsprong heeft tot op de dag van vandaag het uiterlijk van de stad bepaald. Een langgerekt lint langs een haven is in de 16<sup>de</sup> en 17<sup>de</sup> eeuw omgevormd tot een vestingstad. Deze stad werd zwaar getroffen door de economische neergang in de 18<sup>de</sup> en vooral in de 19<sup>de</sup> eeuw. Het eens zo belangrijke Karolingische handelscentrum kromp tot een Zuiderzeestadje van bescheiden formaat.<sup>4</sup>

### 2.1 Geologie en landschap<sup>5</sup>

Aan het einde van de laatste ijstijd lag het plangebied in een schaars begroeid landschap, waar in de loop van die ijstijd zandafzettingen waren afgezet. Geologisch gezien behoren deze zanden tot de Formatie van Twente (dekzand). De top van deze pleistocene afzettingen bevinden zich tussen de 12 en 10 m –NAP. Na afloop van de ijstijd steeg de temperatuur en smolten de landijsmassa's waardoor de zeespiegel steeg. Hierdoor steeg ook de grondwaterspiegel en vormde zich Basisveen op het dekzand. Dit Basisveen werd uiteindelijk afgedekt door wad- en kwelderafzettingen.

Tot circa 3800 voor Chr. was West-Friesland vrij toegankelijk voor de zee. De toenmalige kust bestond voornamelijk uit zandige wadplaten waartussen een groot aantal west-oost georiënteerde geulen lag. Meer landinwaarts gingen de zandige platen over in lagunes waarin klei werd afgezet. De afzettingen die in deze periode zijn afgezet, worden gerekend tot de oudste afzettingen van de Beemster Afzettingen (Laagpakket van Wormer).

Rond 3800 voor Chr. ontstonden aan de kust van Noord-Holland op de zandige wadplaten strandwallen die de kust langzaam afsloten. De zee kon vanaf deze periode alleen nog via enkele zeegaten in het achterland doordringen. Via het zeegat van Bergen drongen getijdengeulen West-Friesland in. Buiten de invloedsfeer van deze geulen vond geen sedimentatie plaats en vormde zich veen. Binnen de invloedsfeer van deze getijdengeulen vond afzetting van zand en klei plaats. Het grovere, zandigere materiaal sedimenteerde in en direct naast de geul. Het lichtere en kleiiger materiaal werd bij overstromingen verder van de geul afgezet.

Tussen 3800 en 1400 voor Chr. verlegden de getijdengeulen enkele malen hun loop, waardoor de ondergrond van West-Friesland een zeer ingewikkelde opbouw heeft. Rond 2200 voor Chr. was in West-Friesland West nog slechts één grote west-oost georiënteerde geul aanwezig. In West-Friesland Midden splitste deze geul zich ter hoogte van Aartswoud in een noordelijke en een zuidelijke tak. De noordelijke tak liep via Aartswoud in de richting van Medemblik. De zuidelijke tak liep van Aartswoud via Hoogwoud, Opmeer en Wognum in de richting van West-Friesland Oost. De noordelijke tak verlandde vermoedelijk al rond 2100 jaar voor Chr., waardoor de zuidelijke tak de hoofdgeul werd. De afzettingen die in deze periode zijn afgezet, worden door De Mulder en Bosch gerekend tot het Hauwertcomplex laag C (Laagpakket van Wormer). In delen van West-Friesland waar de zee niet actief was, vond veenvorming plaats. Na sluiting van het zeegat van Bergen (rond 1400 voor Chr.) raakte West-Friesland overgroeid met

3 [www.archeologiein nederland.nl/bronnen-en-kaarten/archeoregios](http://www.archeologiein nederland.nl/bronnen-en-kaarten/archeoregios)

4 Van Leeuwen 2014; Schrickx 2016.

5 Deze paragraaf, met kleine aanpassingen, is overgenomen uit Schrickx 2013. In deze paragraaf wordt grotendeels de (chrono-stratigrafische) indeling gehanteerd die door De Mulder & Bosch (1982) is opgesteld. In de tekst is de nieuwe indeling van het NITG-TNO (Weerts e.a. 2000) aangegeven.

veen. Door dit veen stroomden 'leeken', de lokale naam voor veenstromen. De Kromme leek, Oosterleek, en Middenleek (naamgevend voor de Medemblik) laten dit zien. Door inklinking van de kleigronden tekenden de zandige getijdengeulen zich af als langgerekte ruggen in het landschap. De rug ter plekke van Medemblik werd vermoedelijk nog lange tijd natuurlijk afgewaterd door een groot meer dat zich rond 2000 voor Chr. vormde, het zogenaamde 'Meer van Wervershoof'.

In de Middeleeuwen was West-Friesland bedekt met een dik veenpakket. Door het ontstaan van de Zuiderzee in de 11<sup>de</sup> en 12<sup>de</sup> eeuw werd de invloed van de zee aan de oostzijde van Noord-Holland aanzienlijk groter: de zee sloeg grote stukken land langs de kust weg en de Hollandse binnenmeren ontstonden. Ten zuiden van Medemblik ontstond de Vliet, een groot open water dat in verbinding stond met de Middenleek (Oude Haven). Het ontstaan van de Zuiderzee, gecombineerd met een gemiddelde stijging van de temperatuur, zorgde voor een natuurlijke ontwatering van het Westfriese veenpakket en gunstige condities voor ontginning. De eerste ontginningen in West-Friesland dateren uit de 8ste eeuw en vonden plaats rond Medemblik. Van de 10<sup>de</sup> tot en met de 12<sup>de</sup> eeuw werd het overige deel van West-Friesland ontgonnen. Het gebied werd geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw door op systematische wijze sloten door het veen heen te graven, waardoor het veen ontwaterde. Door de ontwatering oxideerde het veen en klonk het veenpakket in, met een geleidelijke daling van het maaiveld als gevolg. Het land werd hierdoor kwetsbaar voor inbreuken van de zee en overstromingen.

De bewoners van West-Friesland probeerden dit gevaar te verkleinen door dijken aan te leggen. Deze verschillende losse dijken werden met elkaar verbonden, waardoor West-Friesland vanaf ca. 1250 werd beschermd door één dijk: de Westfriese Omringdijk. Deze dijk is in de eeuwen hierna nog diverse malen doorgebroken, waardoor plaatselijk land afsloeg en klei en zand werd afgezet. De loop van de Omringdijk is daardoor in de loop der eeuwen gewijzigd. Door het verdwijnen van het voorland (het land dat voor de dijk lag) verzwakte de dijk, waardoor deze op een groot aantal plaatsen, vaak herhaaldelijk, moest worden teruggelegd door middel van inlaagdijken. De huidige Omringdijk bevat hierdoor slechts in een aantal dijkvakken nog de originele 13<sup>de</sup>-eeuwse kern.

## **2.2 Korte geschiedenis van Medemblik<sup>6</sup>**

### 2.2.1 Inleiding

Dankzij archeologisch onderzoek tussen 1967 en 1982 in het centrum van Medemblik is de Middeleeuwse stad onder de aandacht komen te staan. In 2014 is een nieuw overzicht van alle archeologische onderzoeken gepubliceerd in de masterscriptie *Middeleeuws Medemblik: een centrum in de periferie*.<sup>7</sup> Voor de geschiedenis van de stad in de 16<sup>de</sup> en 17<sup>de</sup> eeuw zijn we met name aangewezen op een tweetal kronieken: de kronieken van Opperdoes en Burger van Schoorel.<sup>8</sup> Beide kronieken gaan deels terug op dezelfde bron die handelt over de geschiedenis van de stad tot 1610.

### 2.2.2 Friese oorsprong

Vanaf de 5<sup>de</sup> eeuw na Chr. behoorde het noordelijke kustgebied van Noord-Holland tot de Friese invloedssfeer. Binnen West-Friesland was vrijwel geen bewoning aanwezig. In de 7<sup>de</sup> eeuw

6 Dit hoofdstuk is een bewerkte versie van de tekst die reeds eerder is opgenomen in het rapport over de opgraving aan het Bagijnhof 35-37 in Medemblik: Schrickx 2016.

7 Van Leeuwen 2014.

8 Belonje en Kaptein 1943. In de inleiding vermelden zij dat het origineel zich in het gemeente-archief van Medemblik bevond, maar inmiddels was verdwenen. Tegenwoordig bevindt het zich in de collectie van Oudheidkundige Vereniging Medemblik (mededeling P. Swart).

nam de bevolking toe en ving de (Friese) kolonisatie van het West-Friese veengebied aan. Van grootschalige ontginning is nog geen sprake.

Het precieze moment waarop de bewoning ter plaatse van de Middenleek aanving, is uit de historische bronnen niet bekend. De verbinding van Medemblik met koning Radboud (648-719) dateert waarschijnlijk uit de Late Middeleeuwen. Er zijn historisch gezien geen aanwijzingen dat Radboud in Medemblik is geweest.

Het ontstaan van Medemblik hangt vermoedelijk wel samen met de uitbreiding van het machtsgebied van de Friezen in de tweede helft van de 7<sup>de</sup> eeuw. Dorestad (Wijk bij Duurstede) was in die tijd een *emporium* (vroegmiddeleeuws handelscentrum) van de belangrijkste categorie. Vanuit Dorestad werd een handelsroute opgezet richting het noorden over de Kromme Rijn, de Vecht, het Almere en het Vlie. Medemblik werd rond 700 gevormd op een strategische plek, namelijk waar de Middenleek in het Vlie uitmondde. Tevens fungeerde het als eindpunt van een landweg vanuit het Duitse Rijk via Stavoren, waarbij het Vlie moest worden overgestoken. Medemblik lag bovendien op een van de best ontwaterde punten in het landschap, namelijk de uitloper van een zandige kreekrug die vanuit Hoogwoud via Abbekerk liep. De oudste archeologische vondsten die tot nu toe in Medemblik zijn gedaan, dateren uit de late 7<sup>de</sup> of vroege 8<sup>ste</sup> eeuw.<sup>9</sup> Het aantal vondsten is zeer bescheiden. Tot nu toe zijn slechts één greppel met Merovingisch materiaal (ten westen Ridderstraat) en enkele losse vondsten gedaan.<sup>10</sup>

### 2.2.3 Karolingische en Ottoonse tijd

Na 719 lijfde de Frankische hofmeier Karel Martel het Friese gebied (en daarmee West-Friesland) bij het Frankische rijk in. Medemblik ontwikkelde zich tot een belangrijke handelsplaats in de Karolingische en Ottoonse periode. Over het karakter van de handel en de eigen productie is eigenlijk niets bekend. Het is goed mogelijk dat in Medemblik eigen producten als wol, laken, (gedroogde) vis, vlees, huiden en wellicht ook zout werden verhandeld. Over de omvang van de handelsplaats weten we eveneens zeer weinig. Bij de meeste opgravingen ten zuiden van de Oude Haven zijn sporen van bewoning uit de 8<sup>ste</sup> en 9<sup>de</sup> eeuw aangetroffen. Hieruit valt af te leiden dat sprake was van een langgerekte terpnederzetting aan de zuidkant van de Middenleek.

In Medemblik werden koninklijke tienden geheven. Dat houdt in dat er een koninklijk domein moet hebben gelegen. Wellicht herinnert de naam Koningshof als toponiem van een deel van de stad in Medemblik hier nog aan, maar deze naam kan ook uit later tijd dateren. De vermelding van de heffing van de koninklijke tienden is te vinden in de overbekende lijst van bezittingen van de St. Maartenskerk in Utrecht. Deze goederenlijst is de belangrijkste bron voor vroegmiddeleeuwse plaatsnamen in het westelijke kustgebied van Nederland en vormt voor Medemblik de oudste historische vermelding. Aangenomen wordt dat de lijst het bezit van het bisdom weergeeft voor de vlucht van de bisschop in 857. Indirect valt hieruit dus af te leiden dat de koninklijke tienden in Medemblik reeds vóór 857 bestonden. Besteman stelt dat de herkomst nog veel ouder moet zijn en waarschijnlijk behoorde bij de algemene schenking van een tiende van alle koningsgoed en koninklijke inkomsten die in 753 door Pepijn III aan de kerk van Utrecht werd gedaan.<sup>11</sup>

---

9 Besteman 1989, 17 en 26.

10 Van Leeuwen 2014, 206-207.

11 Besteman 1989b, 17.

In de goederenlijst staat ten aanzien van Medemblik vermeld dat: *In Medemolaca regalis decima, et insuper sicut continentur, que vocantur Viuuarflet totum sancti Martini* (In Medemblik de koninklijke tienden, en bovendien alles wat men rekent tot het water dat *Viuarflet* wordt genoemd tot Sint Maarten).

In 985 schonk koning Otto III aan graaf Ansfried een deel van de tol, de muntslag en cijns van Medemblik die de graaf op dat moment reeds in leen had.<sup>12</sup> Ansfried werd later (in 995) de Utrechtse bisschop en de schenking bleef bij hem.<sup>13</sup> In Medemblik geslagen zilveren munten zijn tot op heden onbekend, waardoor het niet zeker is of het muntrecht daadwerkelijk werd benut.<sup>14</sup>

In de 9<sup>de</sup> en 10<sup>de</sup> eeuw werd het Frankische gebied geteisterd door invallen van de Vikingen. Dit zal zeker gevolgen hebben gehad voor Medemblik, maar hierover is niets bekend. De rol van de handelsroute over de Kromme Rijn, Flevomeer, Almere en Vlie werd geleidelijk van minder belang. De rol als centrum voor de heffing van tol raakte vermoedelijk uitgespeeld. Zeker is dat Medemblik is blijven voortbestaan want in 1118 schonk Godebald, bisschop van Utrecht, de Maartenskerk (nu Bonifaciuskerk) aan het Utrechtse St. Maartenskapittel.<sup>15</sup>

Uit de analyse van de opgravingsgegevens van oud onderzoek in de binnenstad blijkt dat tot nu toe slechts drie huisplattegronden in Medemblik zijn opgegraven die waarschijnlijk in de Karolingische periode kunnen worden geplaatst.<sup>16</sup> Deze stonden haaks op het water en waren ten minste 10 meter lang en vijf meter breed. Op basis van de archeologische vondsten wordt geconcludeerd dat de nederzetting zich in de 9<sup>de</sup> eeuw over ten minste 450 meter langs de zuidoever van de Middenleek uitstreckte, wat neerkomt op ongeveer 20 huizen.<sup>17</sup> De reconstructie van het aantal huizen is gebaseerd op een veronderstelde perceelsbreedte van 10 meter.<sup>18</sup>

Uit de periode van de 10<sup>de</sup> tot 12<sup>de</sup> eeuw zijn diverse huisplattegronden bekend. Bij de opgraving Muntstraat-Torenstraat zijn vijf plattegronden en bij de opgraving ten westen van de Ridderstraat nog zes plattegronden opgegraven.<sup>19</sup> De gebouwen hebben plaggenwanden en houten palen. Rond 1100 bestond de nederzetting Medemblik mogelijk uit circa zestig huizen.<sup>20</sup> In deze tijd is overigens ook de grote tufstenen Bonifaciuskerk gebouwd.

#### 2.2.4 Volle en Late Middeleeuwen

Van de 10<sup>de</sup> en vooral in de 11<sup>de</sup> en 12<sup>de</sup> eeuw werd het gehele West-Friese veengebied vanuit de oude centra zoals Medemblik door kolonisten ontgonnen. Mogelijk zijn de ontginningen gestimuleerd of zelfs geïnstigeerd door de bisschop van Utrecht. De precieze rol van de bisschop van Utrecht, de diverse kloosters en de graaf van Holland bij de ontginningen van West-Friesland is nog onderwerp van discussie. Kenmerkend voor met name oostelijk West-Friesland is een verkaveling in lange stroken, de zogenaamde strokenverkaveling.

Vanaf de 13<sup>de</sup> eeuw moesten de Westfriezen zich schikken in de feodale machtspolitiek van

---

12 Koch 1970, 104.

13 Halberstma 2000, 100, 139.

14 Illisch 2003.

15 Koch 1970, 207.

16 Van Leeuwen 2014, 210.

17 Van Leeuwen 2014, 211-212.

18 Wellicht is een vaste maatvoering van 2,5 koningsroede gehanteerd.

19 Van Leeuwen 2014, 214.

20 Van Leeuwen 2014, 215.

de Hollandse graven. Als militair bruggenhoofd liet graaf Floris V het Huis te Medemblik (nu: Kasteel Radboud) bouwen, mogelijk op een plek waar al van oudsher een machtscentrum van het van oorsprong koninklijke domein was gevestigd. Daarmee werd Medemblik in die tijd het belangrijkste militaire en administratieve centrum in West-Friesland. Floris V kende aan Medemblik in 1289 stadsrechten toe.<sup>21</sup> Deze vormden de basis voor de stadsrechten die aan andere plaatsen in West-Friesland in de 14<sup>de</sup> en 15<sup>de</sup> eeuw werden verleend. Floris V gebruikte Medemblik vervolgens ook als muntplaats want er zijn zilveren deniers bekend met op de voorzijde een beeltenis van Floris V met rondom de tekst F.COMES.OLLANDIE en op de keerzijde een kruis met de randtekst MONE.MEDENBLEC.<sup>22</sup> De plotselinge dood van Floris V in 1296 deed het tijdelijk keren voor het grafelijk huis. De Westfriezen kwamen opnieuw in opstand, belegerden het kasteel van Medemblik, maar werden uiteindelijk in 1297 toch verdreven door een grafelijk leger. Medemblik zou in 1297 zijn verbrand 'dat er niet een huis staan bleef'.<sup>23</sup> De Slag bij Vronen betekende definitief het einde van het vrijheidsstreven.

In deze tijd had Medemblik in vergelijking met de andere plaatsen in West-Friesland een aanzienlijke omvang. In 1339 had de stad volgens een grafelijk stuk 225 mannen.<sup>24</sup> Het is getiteld 'Dit es die grote van al den lande van Vriesland' en is door Van Mieris reeds in 1753 gepubliceerd.<sup>25</sup> Hierin staan per banne de oppervlakte van de grond en het aantal mannen opgesomd. Volgens Lesger, die een studie heeft gemaakt van de economische positie van Hoorn in de Middeleeuwen, stond het aantal mannen in dit grafelijke stuk gelijk aan het aantal huishoudens dat ieder één man moest leveren voor het dijkonderhoud. Dat houdt in dat in Medemblik 225 huizen stonden. Dit aantal was een stuk groter dan Enkhuizen en Gommerskarspel (in 1356 verenigd tot Enkhuizen) met 160 mannen en Hoorn met slechts 70 mannen. Op basis van het aantal huizen kunnen we het inwonertal van de stad ongeveer bepalen. We hebben daarvoor het gemiddeld aantal personen per huishouden nodig. Als we een gemiddelde van 5,5 personen aanhouden (zoals Lesger doet), levert dat een inwonertal van 1238 personen voor Medemblik op.

De Middenleek en het Vlie vormden van oorsprong de levensader van Medemblik, maar nadat vanuit het Vlie de Zuiderzee was ontstaan, werd het water steeds meer een bedreiging voor de plaats. Archeologisch kon worden aangetoond dat de bewoningssporen zijn verspoeld en een nieuwe bedding in de Middenleek (Oude Haven) is uitgeschuurd. De huiserven werden sterk opgehoogd en in de oeverzone uitgebreid.<sup>26</sup> Aan de zeekant, ten noorden van de Oude Haven, kwam de Westfrieze Omringdijk te liggen. Tussen de Oude Haven en de Vliet, de waterloop die nu de Nieuwstraat vormt, werd een dam aangelegd. Vermoedelijk is dit in de 13<sup>de</sup> eeuw gebeurd. Het water van de Vliet werd zoveel mogelijk buiten de stad om geleid naar sluizen in de Omringdijk. In de 14<sup>de</sup> eeuw was er zelfs sprake van dat Medemblik niet behouden kon blijven, want de Westfriezen moesten aan de graaf beloven dat zij zouden helpen bij het verplaatsen van het kasteel indien dat nodig mocht zijn. De directe aanleiding vormde de St. Clemensvloed van 1334 die grote schade had aangericht.

---

21 Vormgegeven naar het stadsrecht van Alkmaar uit 1254.

22 Van Gelder 1959.

23 Burger van Schoorel 1767, 211. Junius noemt per abuis het jaartal 1290. Junius 2011, 369.

24 Van Mieris 1753, II 607, datering volgens Beenakker.

25 Door Beenakker in 1339 geplaatst.

26 Besteman 1989, 20.

Mogelijk heeft de dreiging van het water een remmende invloed op de ontwikkeling van Medemblik gehad. In 1339 was Medemblik groter dan Hoorn en Enkhuizen en had alle potentie in zich om zich te ontwikkelen tot een belangrijke maritieme handelsstad. In de loop van de 14<sup>de</sup> eeuw werd de stad voorbij gestreefd door Hoorn en Enkhuizen. De groei stagneerde nog verder in de 15<sup>de</sup> eeuw doordat Medemblik, net als overigens veel andere steden, door de graaf werd gestraft voor de positie die de stad had ingenomen in de Hoekse en Kabeljauwse twisten.

In de *Enqueste* van 1494 en *Informacie* van 1514, beide opgesteld op last van de Staten van Holland om de draagkracht van de steden en dorpen te bepalen, wordt het aantal huizen van Medemblik genoemd. In 1494 stonden er in Medemblik 334 huizen (haardsteden), "daeroff die 80 verarmt zijn ende die men voeden moet ende van der aelmisse leven moeten".<sup>27</sup> Het aantal huizen zou sinds 1477 gelijk zijn gebleven. Uitgaande van vijf personen per huishouden, levert dit een inwonertal van 1670 personen op. Medemblik was nog verder achterop geraakt ten opzichte van Hoorn (1300 huizen, 6500 inwoners) en Enkhuizen (635 huizen, 3175 inwoners). In 1514 was het aantal huizen (haardsteden) afgenomen tot 321 (1605 inwoners).<sup>28</sup>

Het beeld van de economie van de stad is bepaald niet rooskleurig. Als redenen voor de economische achteruitgang geeft Medemblik de grote kosten aan het dijkonderhoud, het slechte weer (natte jaren) en de hoge grafelijke schattingen.

De handel in koeien en zuivel vormde de belangrijkste economische activiteit. Het achterland waar de koeien werden geweid werd in de loop van de tijd steeds kleiner. Na een stormvloed in 1509 moest de dijk tussen Medemblik en Almersdorp opnieuw worden teruggelegd. De grote voorlanden buiten de dijk gingen verloren. Het had niet veel gescheeld of Medemblik had net als Gawijzend en Almersdorp aan de zee moeten worden prijsgegeven.



Afbeelding 2. De locatie van het plangebied (rode kaders, bij benadering) op de stadsplattegrond van Jacob van Deventer, circa 1560 (collectie NHA).

27 Fruin 1876, 25-27.

28 Fruin 1866, 104.



In de 16<sup>de</sup> eeuw vond in Holland een grote economische groei plaats. Enkhuizen wist een leidende positie in de haringvisserij op de Noordzee te verwerven. Ook Medemblik maakte in de 16<sup>de</sup> eeuw een groei door. De bebouwing breidde zich geleidelijk uit en dit resulteerde in een aantal stadsvergrotingen.

Aan de zeezijde ten noorden van de Oude Haven lag de Omringdijk. Besteman stelt dat in de Middeleeuwen nooit aan de noordzijde van de Oude Haven is gewoond en dat pas in de 16<sup>de</sup> eeuw een strook land werd gewonnen waarop met huizen bouwde.<sup>29</sup> Op de oudste stadsplattegrond van de stad van Van Deventer uit circa 1560 is de noordzijde van de Oude Haven volledig bebouwd.

De bebouwing breidde zich ook uit aan beide zijden van de Nieuwstraat, waar toen nog water doorheen stroomde. De begrenzing van de stad werd in de 16<sup>de</sup> eeuw gevormd door het huidige Achterom aan de zuidwestkant en een water vanaf het kasteel naar de Nieuwstraat aan de zuidoostkant, zoals op de kaart van Van Deventer valt te zien (afb. 2). Opmerkelijk is dat geen omwalling wordt weergegeven.

Van het Middeleeuwse Medemblik is tegenwoordig weinig meer over. De stad heeft grote schade opgelopen bij de stadsbranden van 1517 en 1555. In 1517 werd Medemblik door een bende Gelderse Friezen van circa honderdvijftig schepen geplunderd.<sup>30</sup> Bij de aanval was de beruchte Fries Grote Pier betrokken. De oudste vermelding is te vinden in de Divisiechroniek van Cornelius Aurelius uit 1517: "Welke stede van Medenblic si stormenderhant wonnen (...) ende pilgeerden ende staken an brant". In de kroniek van Friesland van Worp van Thabor uit 1526 valt een uitgebreider verslag te lezen: "Mer sie plunderden die stadt van Meemlic vant alrebeste guet dat daer was, ende sie branden die stat met twee suster cloesters; ende oeck die kerck mit al dat daer was". Naar verluidt bleven na deze aanval alleen de kerktoren en het kasteel overeind staan.<sup>31</sup> De daadwerkelijk omvang van de ramp is nog onzeker.

In 1555 werd de stad een tweede maal door brand getroffen. Burger van Schoorel schrijft het volgende over deze rampzalige gebeurtenis: "Daar by evenwel het ongeluk van de Stad noch niet en heeft stil-gestaen, want in den Jare 1555. in April, is egter eenen onverwagten brand ontstaan, daar nog de memorie van schynen vars te zyn, die even bewesten het Raadthuys beginnende, ende slaande over de oude Haven heen, aan wederzyden 't meerendeel van de Stadt, die zedert den laast gemelden brand, ende verwoestinge qualyk haar adem geschept hadde, neffens de Kerk en het Klooster verbrand, en in koolen geleyd heeft." Waarschijnlijk bedoelt hij hier het Mariaconvent (nu: gebied Breedstraat-Bagijnhof), dat dus opnieuw door brand is getroffen.

### 2.2.5 De Gouden Eeuw

In 1573 werden voor het eerst fortificaties aan de landzijde van de stad aangelegd. In het oud Archief Medemblik (WFA) bevindt zich een bestek uit 1573 waarin de burgemeesters, de slotvoogd Cornelis van Rijswijck en Philips van der Aa (staatsman aan de kant van Willem van Oranje) het verhogen en verbeteren van de wallen aanbesteden.<sup>32</sup> Hieruit blijkt dat er al een omwalling was of reeds was begonnen.

In een resolutie van mei 1575 is opnieuw sprake van het 'opmaken vanden walle'.<sup>33</sup> Op de hieronder besproken stadsplattegrond uit 1588 wordt aan de kant van het Gedempt Achterom

29 Besteman 1989, 20; zie ook 4.1.2 van dit rapport.

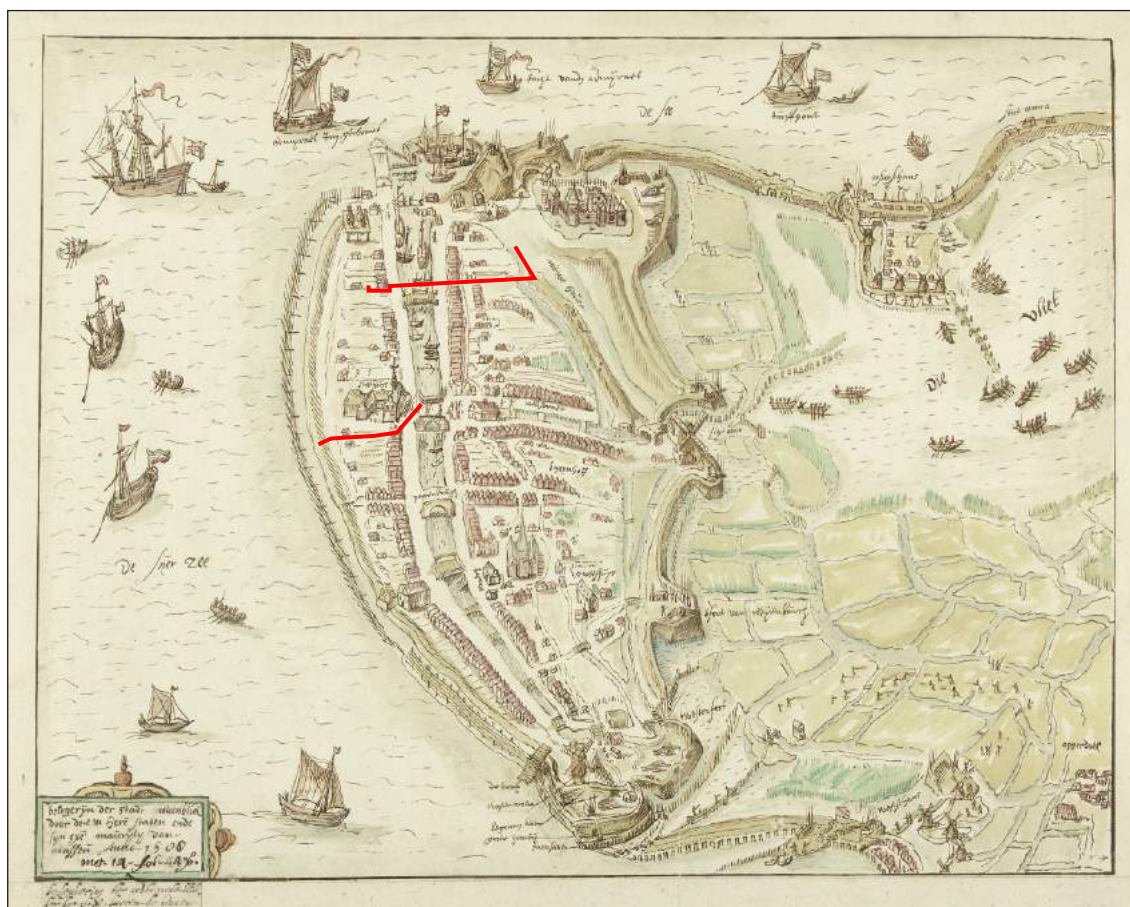
30 Raat 2017, 31.

31 Raat 2017, 33.

32 WFA, OAM, inv.nr. 1476 (stukken over de verdediging van de stad 1572-1578); oud inv.nr. 340. Van den Berg 1955, 176.

33 WFA, OAM, inv.nr. 9, fol. 15.

een 'oude wal' weergegeven, die ongetwijfeld een overblijfsel van deze wal is. Junius vertelt in de Batavia, die is voltooid in 1575, over de nieuwe omwalling: "in de laatste drie jaar is Medemblik met een wal en dammen en hoge bolwerken zo versterkt dat het onneembaar geacht kan worden en bestand tegen elke aanval".<sup>34</sup>



Afbeelding 3. Het Beleg van Medemblik door stadhouder Maurits en Johan van Oldebarnevelt, anonieme schets uit 1588 (collectie Rijksmuseum). De rode lijnen geven bij benadering de locatie van het plangebied aan.

In 1577 besloot men tot de aanleg van een nieuwe binnendijkse haven. De nieuwe situatie is goed te zien op een unieke kaart die zich in de collectie van het Rijksmuseum bevindt. Hierop staat de belegering van Medemblik in 1588 getekend (afb. 3).<sup>35</sup> De 'nieuwe haven' staat op de kaart ten zuiden van het huidige Gedempt Achterom weergegeven, maar een nieuw havengat ontbreekt. Ondanks het besluit van 1577 liet deze ingreep een tijd op zich wachten. In juni 1589 werden de werkzaamheden weer opgepakt en werden de benodigde financiën bijeen verzameld om 'de begonster (begonnen) haven voort sal doen uijtdelven ende 't gat deur den graven (door te graven) inden buijten haven'.<sup>36</sup> In september 1589 was het gat eindelijk aangelegd en besloot men tot de aanleg van een dam in (rondom) het gat.<sup>37</sup> De nieuwe haven, waarvan de aanleg in 1577 was begonnen, werd dus pas eind 1589 voltooid. In later tijd werd deze haven de Oosterhaven genoemd. De nieuwe haven bood plaats voor de handelsschepen. Medemblik participeerde in deze tijd in de internationale handel en vol trots wordt in de

34 Junius 2011, 370.

35 Zie voor een uitgebreid verslag van de gebeurtenissen de kroniek van Opperdoes.

36 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 15.

37 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 24.

kronieken vermeld dat in 1593 voor het eerst een schip de kust van Guinea aandeed en dat deze uit Medemblik afkomstig was.

In de jaren na de voltooiing van de haven werd de stad grootschalig aangepakt. Percelen aan de haven werden uitgegeven om te bebouwen en ook delen van de oude stad werden grootschalig heringericht. In 1591 werd een nieuwe sluis met overtoom in de oude haven gemaakt.<sup>38</sup> In de stad werden diverse nieuwe straten aangelegd, waaronder het meest zuidelijke deel van de Wijdesteeg.

In 1631 volgden de aanleg van de Pekelharinghaven (de Ooster Nieuwe Haven of Eilandshaven) en de Westerhaven (de Wester Nieuwe Haven).<sup>39</sup> Rondom de nieuwe havens werd in 1632 een omwalling met twee bastions aangelegd die op het kasteel aan de oostkant van de stad aansloot. De stad was toegankelijk via vier poorten: de Oosterpoort, de Baanpoort, de Braakpoort (Keernpoort) en de Westerpoort. Op de kaart van Blaeu uit 1649 is de nieuwe situatie te zien (afb. 4).



Afbeelding 4. De stadsplattegrond van Medemblik door Blaeu uit 1649 (collectie NHA).

Omstreeks deze tijd bereikte Medemblik haar grootste omvang. In 1632 telde de stad 818 huizen. Medemblik, de meest noordelijke havenstad van Holland, verwierf in tegenstelling tot Hoorn en Enkhuizen geen kamer in de VOC. Wel participeerde de stad in de WIC. Medemblik was verder een van de steden van de Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier en een van de drie steden waarin de West-Friese munt per toerbeurt werd geslagen.

38 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 47.

39 De kroniek van Opperdoes noemt het jaar 1631 voor de havens en 1632 voor de omwalling.

Uit 1627 is voor Medemblik een haardgeldregister overgeleverd waaruit het een en ander valt af te leiden over de aanwezige industrieën in de stad.<sup>40</sup> Uit het register blijkt dat in de stad in ieder geval drie brouwerijen, drie smederijen, een bakkerij, een bokkinghang en waarschijnlijk tien zoutpannen (in zes zoutketen) waren. De aantallen zijn niet heel betrouwbaar want uit een onderzoek van Peter Swart blijkt dat er in die tijd niet drie maar vijf brouwerijen in de stad waren.<sup>41</sup> De ene bokkinghang geeft aan dat visserij een bescheiden rol speelde. De tien zoutpannen in Medemblik tonen aan dat zoutziederij enige vorm van betekenis in de stad had. Industriële en ambachtelijke werkzaamheden waarbij geen ovens werden gebruikt, zijn niet in het register te vinden. Uit de stadsplattegrond van Utenwael blijkt dat er drie lijnbanen in de stad waren. In 1622 werd nog een lijnbaan in de stad gebouwd.<sup>42</sup> Op de kaart van Blaeu uit 1649 zijn vier lijnbanen buiten de Baanpoort weergegeven (ter vervanging van de verdwenen lijnbanen in de stad). Verder waren er diverse scheepswerven, vooral ten zuiden van de Westerhaven lagen. Op de bastions stonden twee meelmolens.<sup>43</sup> In en vlak buiten de stad verrezen enkele houtzaagmolens.<sup>44</sup> De handel van hout uit het Oostzeegebied speelde in Medemblik in deze tijd een grote rol en de nieuwe havens boden plek aan de Oostzeevaarders. Tot slot werd in 1623 een volmolen gebouwd.<sup>45</sup>

Na 1632 is de stad niet verder meer uitgebreid. In feite was de grote havenuitbreiding te hoog gegrepen voor de stad. De bloeiperiode van Medemblik als zeevarende stad lag in de periode 1570-1625.<sup>46</sup> De aanleg van de havens en nieuwe omwalling had de stad zeer veel geld gekost.<sup>47</sup> In 1688 deed de stad een poging bij de Vergadering van Holland om in de stad een dok voor oorlogsschepen te vestigen.<sup>48</sup> De Admiraliteit beschikte al over een eigen admiraliteitsmagazijn aan de oostzijde van de Pekelharinghaven.<sup>49</sup> De stad deed diverse voorstellen, ondersteund met kaartmateriaal, maar zonder succes.

De Oude Haven boette na aanleg van de nieuwe havens aan belang in. In 1754 kreeg een zekere Burmannus toestemming om er een oester- en kreeften kwekerij te beginnen, wat illustreert dat de haven niet meer werd gebruikt door scheepvaart.<sup>50</sup>

In 1732 was de stad in omvang afgenomen tot 711 huizen.<sup>51</sup> Een eeuw eerder waren dat er nog 818. Op de kaart van Tirion uit 1743 zien we vrijwel precies dezelfde begrenzing van de stad als op de kaart van Blaeu van bijna een eeuw eerder. De bebouwing aan de noordkant van de Oude Haven verdwijnt in deze periode vrijwel volledig. Op de kaart van Blaeu is hier nog een aaneengesloten gevelrij te zien, met ook aan de kant van de zeedijk diverse verspreid staande huizen. Bij Tirion is deze hele wijk aan sloop ten prooi gevallen.

De stad beleefde een tijdelijke opleving met de vestiging van de marine in 1797. Grote magazijnen met scheepswerven verrezen op een plek waar al eerder scheepswerven waren gevestigd. Aanvankelijk bestond het plan om in Medemblik een grote oorlogshaven te vestigen, maar in 1828 verhuisden alle activiteiten naar Den Helder. Door de aanleg van het Noord-Hollands kanaal in 1824 had Medemblik aan belang als haven ingeboet. In de stad werd ter

---

40 WFA. Geraardpleegd via: [http://www.vpnd.nl/nh/medemblik\\_belast.html](http://www.vpnd.nl/nh/medemblik_belast.html).

41 Swart 2008.

42 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 263.

43 Swart 2009.

44 WFA OAM inv.nr. 10 fol. 176, 221 en 263.

45 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 283.

46 Boon 1989, 64.

47 Dit kostte in totaal meer dan 372.762 gulden. Brieffiles 1989, 71.

48 Tirion 1744, 503.

49 Swart 2009b. Op de kaart van Blaeu uit 1649 is het magazijn niet te zien. De scheepswerf lag aan de zuidzijde van de Westerhaven. Aanvankelijk liet de admiraliteit de schepen op particuliere hellingen bouwen.

50 Brieffiles 1989, 69.

51 Tirion 1744, 508

compensatie wel het Koninklijk Instituut voor de Marine gevestigd.<sup>52</sup> Het hoofdgebouw bestaat nog altijd.

In het Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden is een beschrijving van de stad in 1846 te vinden.<sup>53</sup> De stad telde toen nog maar 471 huizen, bewoond door 2800 inwoners. In de stad waren twee zoutziederijen, een cichoreifabriek, twee kaarsenmakerijen, een vellenbloterij, twee kaaskopmakerijen, een scheepstimmerwerf en een korenmolen gevestigd. Van der Aa vermeldt dat in vroeger tijd ook een bierbrouwerij, vier houtzaagmolens, een leerlooierij, een pannbakkerij en touwslagerijen in de stad aanwezig waren. De neergang van de stad leidde tot een slechter onderhoud van de dijken. Tot tweemaal toe is Medemblik ternauwernood aan een watersnoodramp ontsnapt, namelijk in 1775 en in 1825.<sup>54</sup>

In de tweede helft van de 19<sup>de</sup> en in het begin van de 20<sup>ste</sup> eeuw onderging de stad een gedaanteverandering. De wallen, bastions en stadspoorten werden gesloopt. De Pekelharinghaven werd in 1846 (westelijke deel) en in 1872 (oostelijke deel) gedempt. Deze is in 1988 weer opnieuw uitgegraven ten behoeve van de pleziervaart. In 1887 kwam op de onbebouwde strook grond ten noorden van de Oude Haven een spoorlijn te liggen. De Oude Haven, die volledig verwaarloosd was en omstreeks 1900 niet meer dan een sloot vormde, werd in de jaren '30 gedempt. Het oude stadhuis van Medemblik werd gesloopt en in 1940 vervangen door nieuwbouw. Tot slot is het stadsbeeld veranderd door de Zuiderzeewerken, die hun aanvang vonden in 1920. Tussen 1927 en 1929 werd de Wieringermeer drooggelegd.

## **2.3 Historische ontwikkeling plangebied**

### **2.3.1 Locatie 1: Oude Haven west**

Medemblik wordt aan de noordzijde begrensd door de Westfriese Omringdijk. Deze dijk vormt de grens van het hele gebied dat nu West-Friesland heet. In de Middeleeuwen werden verspreid over het gebied al losse dijken en kades opgeworpen om te beschermen tegen het zeewater. Rond 1250 werden deze dijken verenigd tot de Westfriese Omringdijk. Aangezien in Medemblik al vanaf de Vroege Middeleeuwen bewoning aanwezig was, is het mogelijk dat de dijk binnen de stad uit de vroegste periode stamt. Het is echter ook mogelijk dat de oudste fase van de huidige dijk een inlaagdijk betreft, en dat de 12<sup>de</sup>- tot 13<sup>de</sup>-eeuwse dijk meer naar het noorden ligt (nu in het IJsselmeer).<sup>55</sup> Het archeologisch onderzoek ten noorden van de Oude Haven in 1975 heeft hier nog de mogelijkheid aan toegevoegd dat de oudere middeleeuwse dijk ten zuiden van de huidige ligt, net ten noorden van de Oude Haven.<sup>56</sup> Op de oudste stadsplattegrond van Medemblik is zichtbaar dat de dijk in ieder geval vanaf 1560 op de huidige locatie ligt (zie afb. 2). Op de kaart van Utenwael uit 1599 is zichtbaar dat de dijk tevens als stadsverdediging functioneerde (zie afb. 5).

Waarschijnlijk is de dijk bij de fortificatiecampagnes uit de jaren 1570 flink opgehoogd. Op de kadastrale minuutkaart uit 1825 is de hele dijk met kleine rondjes weergegeven. De hele dijk is in deze periode bedekt met Noorse keien, een fenomeen dat vanaf de 18<sup>de</sup> eeuw is toegepast en elders in de Westfriese Omringdijk ook is waargenomen. In alle andere gevallen was onder de stenen een laag puin aanwezig.<sup>57</sup>

52 Een uitgebreide beschrijving is te vinden in: Van der Aa 1846, 755-757.

53 Van der Aa 1846, 749-768.

54 Van der Aa 1846, 765 en 767.

55 Leek 2016; Schrickx 2017, 19-20.

56 Besteman & Brandt 1976.

57 Bartels 2016, 159-169; Schrickx 2010, 47-51.

De Oude Haven is oorspronkelijk een natuurlijke veenstroom. Hoe ver deze vanuit het Meer van Wervershoof (nu: IJsselmeer) het binnenland inliep, is onduidelijk. Mogelijk liep deze vanaf de Bennemeer via Opperdoes en Twisk naar Medemblik.<sup>58</sup> Langs deze veenstroom ontstond rond 700 na Chr. op de locatie van Medemblik bewoning, in ieder geval aan de zuidoever en mogelijk ook op de noordoever. Uit historische en archeologische bronnen wordt duidelijk dat in de handelsnederzetting al vanaf de 8<sup>ste</sup> eeuw interregionale handel wordt gedreven. Het is nog niet zeker of in de Middeleeuwen langs de veenstroom al kades of een havengebied aanwezig waren. In latere eeuwen heeft de veenstroom waarschijnlijk steeds meer het karakter gekregen van een haven met kades en steigers. Deze zijn zichtbaar op historische kaarten vanaf 1560. De Oude Haven werd door de eeuwen heen steeds smaller. In de Vroege Middeleeuwen was de veenstroom waarschijnlijk nog circa 30 m breed. In de 16<sup>de</sup> eeuw is deze waarschijnlijk versmald tot circa 17 m. Tot de ingebruikname van de Nieuwe Haven (nu: Oosterhaven) in 1589 had de Oude Haven de kern van de stad gevormd. Na de aanleg van de nieuwe havens te zuiden van de stad verschoof de oriëntatie langzaam maar zeker naar het zuiden: de Nieuwstraat en de Kaasmarkt. De Oude Haven verloor haar havenfunctie en werd in de 18<sup>de</sup> eeuw een gracht. In de 19<sup>de</sup> en 20<sup>ste</sup> eeuw is de Oude Haven niet meer dan een sloot van hooguit een paar meter breed.

Zoals hierboven genoemd, is op basis van oud onderzoek geen duidelijkheid verkregen over bewoning aan de noordzijde van de Oude Haven in de Middeleeuwen. Uit archeologisch onderzoek blijkt wel dat aan de zuidzijde van de Oude Haven rond 1100 waarschijnlijk ruimtegebrek ontstond.<sup>59</sup> Dit wijst er op dat er veel belangstelling bestond voor woon/werkruimte dicht bij de Middenleek/Oude Haven. Dit zou er op kunnen wijzen dat men in deze periode ook (probeerde) op de noordoever te bouwen. Besteman stelde dat het archeologisch bewijs hiervoor grotendeels is vernietigd door latere overstromingen en landafslag.<sup>60</sup>

Dat men in ieder geval vanaf de 16<sup>de</sup> eeuw ook aan de noordzijde van de Oude Haven bouwde, blijkt uit de oudste stadsplattegrond van Van Deventer uit 1560 (zie afb. 2). Langs de Oude Haven is aan beide zijden een lang bebouwd lint weergegeven. Prominent in het midden van de bebouwing is het stadhuis (met blauw dak) zichtbaar. Het stadhuis vormde gedurende deze periode zowel het bestuurlijke, gerechtelijke als geografische middelpunt van Medemblik. Ook had de stedelijke schutterij haar hoofdwacht in het stadhuis. Het is waarschijnlijk dat het gebouw, dat in 1940 is gesloopt om plaats te maken voor het nieuwe stadhuis, al op deze stadsplattegrond zichtbaar is. Voor het gebouw was een trap of bordes aanwezig. In 1663 en 1882-1883 werd het ernstig vervallen stadhuis ingrijpend gerestaureerd.<sup>61</sup>

De overige bebouwing aan de noordzijde van de Oude Haven is op de stadsplattegrond uit 1560 dermate schetsmatig afgebeeld dat geen uitspraken kunnen worden gedaan over de aard van de overige gebouwen. Direct voor het stadhuis is een brede brug aanwezig: de Dam.<sup>62</sup> Deze brede brug functioneerde als marktplein en ontmoetingsplek. Veel van de handelsgoederen die de stad binnenkwamen, zoals vis en bier, werden bij de Dam gelost.<sup>63</sup>

Op de schets uit 1588 is meer detail van de bewoning ten noorden van de Oude Haven zichtbaar (zie afb. 3). De gebouwen waren duidelijk op de Oude Haven georiënteerd. Op de

---

58 Timmerman 2017, 49-51.

59 Van Leeuwen 2014, 164.

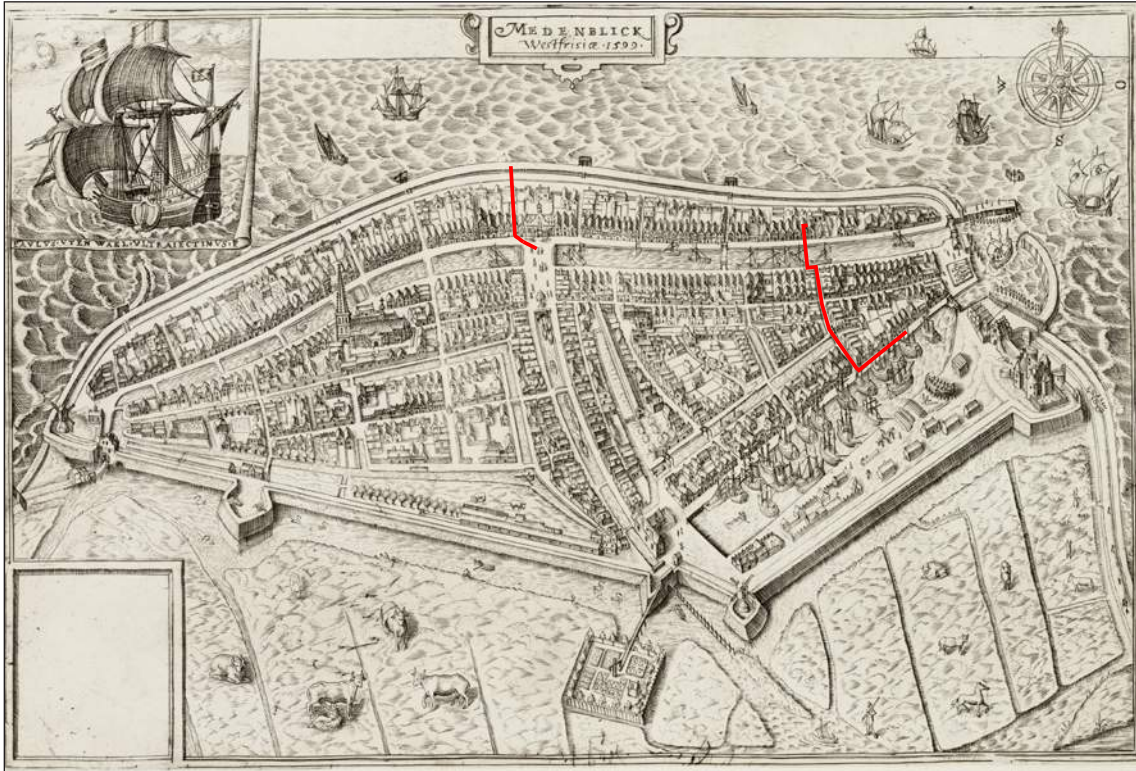
60 Besteman 1989, 20.

61 Swart 2010, 32-36.

62 Zie paragraaf 2.2.4.

63 Swart 2010, 32; Swart 2012, 34.

achtererven staan enkele kleinere gebouwen, mogelijk werk- of opslagruimtes. De bebouwing aan weerszijden van het stadhuis lijkt nog niet aan te sluiten: mogelijk liep een kleine steeg langs de westzijde van het stadhuis. De brug bij de Dam lijkt uit steen te zijn opgetrokken. Aan de westzijde van de Dam zijn kleine trappetjes aanwezig die naar het water van de Oude Haven leiden.

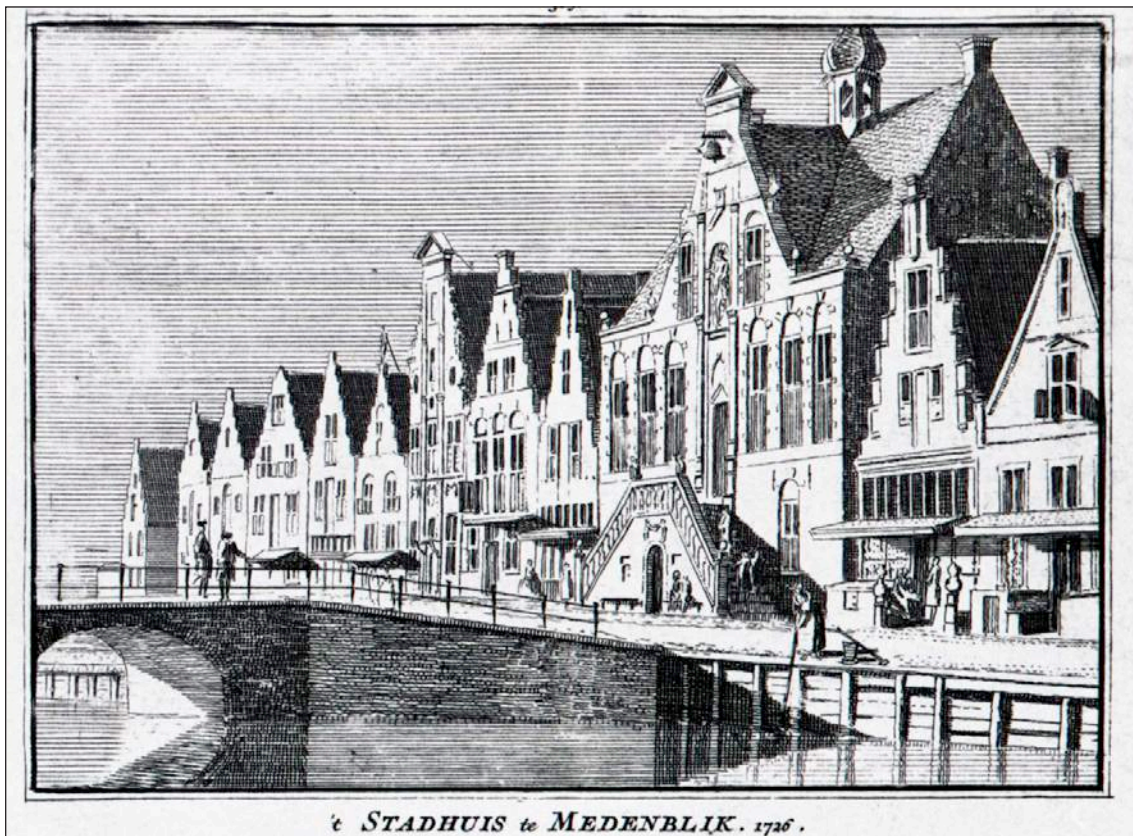


Afbeelding 5. De locatie van het plangebied (rode lijnen, bij benadering) op een uitsnede van de stadsplattegrond van Utenwael uit 1599 (collectie NHA).

In de daaropvolgende decennia blijft de situatie grotendeels ongewijzigd. De bebouwing aan de noordzijde van de Oude Haven lijkt meer in bouwblokken geordend. De gebouwen sluiten nu aan weerszijden op het stadhuis aan. Op de kaart van Utenwael uit 1599 is veel detaillering aangebracht, zoals de erfscheidingen en waterput in een van de achtertuinen van de gebouwen aan de westkant van het stadhuis (afb. 5). Waarschijnlijk zijn de kades van de Oude Haven in deze periode met hout verstevigd.

Uit 1726 is een prent bewaard gebleven waarop de omgeving van het stadhuis staat afgebeeld (afb. 6).<sup>64</sup> Op de prent is de 17<sup>de</sup>-eeuwse gevel van het stadhuis zichtbaar. Aan de westzijde van het stadhuis zijn gebouwen van verschillende groottes aanwezig. Duidelijk zichtbaar op de prent is de beschoeiing van de Oude Haven. Deze bestaat uit houten palen met daarachter horizontale planken. De Dam en het bruggenhoofd zijn geheel uit steen opgetrokken.

64 Uit Tirion 1752.



Afbeelding 6. De Dam in Medemblik op een ets uit 1726 (uit Tirion 1752). Rechts het oude stadhuis met daaromheen bebouwing. De brug over de Oude Haven en de houten beschoeiing zijn goed zichtbaar.

Op de kaart van Isaac Tirion uit 1743 zijn de gevolgen van de economische teloorgang van Medemblik goed zichtbaar. Rondom het stadhuis staan nog maar enkele gebouwen, bijna de hele noordzijde van de Oude Haven is gesloopt.<sup>65</sup> Ook op de kaarten van Braaf uit 1812 en de kadastrale minuutkaart uit 1825 is de noordzijde van de Oude Haven nagenoeg leeg. Op deze laatste kaart zijn aan weerszijden van het stadhuis nog maar enkele gebouwen aanwezig. De Oude Haven is aan de oostzijde afgesloten van de Zuiderzee en niet meer in gebruik als haven. Pas in 1887 werd ten noorden en westen van het stadhuis weer gebouwd: Medemblik kreeg een spoorlijn en station. Op een foto uit circa 1930 zijn een stationsgebouw en de laatste gebouwen rondom het oude stadhuis zichtbaar (afb. 7). Het kleine stationsgebouw is inmiddels weer gesloopt.



Afbeelding 7. Het oude stadhuis van Medemblik aan het begin van de 20<sup>ste</sup> eeuw. De voorgevel van het veel oudere pand dateert uit de 19<sup>de</sup> eeuw. Aan weerszijden zijn de laatste restanten van bebouwing aan de noordzijde van de Oude Haven zichtbaar (collectie RCE).

65 Een fenomeen vergelijkbaar met andere Westfriese steden: Walda 2016.



### 2.3.2 Locatie 2: Oude Haven oost – Wijdesteeg – Oosterhaven

De geschiedenis van de noordzijde van de Oude Haven is hierboven beschreven. Toch zijn er historisch verschillen aan te duiden tussen het oostelijke en het westelijke deel van de stad. Het oostelijke deel van de Oude Haven werd van oudsher aangeduid met "Visserszijde". De benaming geeft een indicatie van de werkzaamheden die vooral in dit deel van de stad plaatsvonden in de Nieuwe Tijd.<sup>66</sup> Het is mogelijk dat de smalle Oude Haven na de aanleg van de grote nieuwe havens in het zuiden steeds meer door kleine vissersboten (buizen) werd gebruikt, terwijl de grotere handelsschepen in het zuiden aanmeerden.

De noordzijde van de Oude Haven werd ter hoogte van de Wijdesteeg verbonden met de zuidzijde middels een houten brug. Deze is voor het eerst zichtbaar op de kaart van Blaeu uit 1649. De brug wordt in 1629 en 1676 omschreven als een van de twee "valbrughen in de Oude Haven".<sup>67</sup> Het is niet bekend of de brug nog een andere naam droeg. De brug is waarschijnlijk samen met de bewoning aan de noordzijde van de Oude Haven verdwenen: in 1812 is de brug niet meer zichtbaar.

De zuidzijde van de Oude Haven wordt in ieder geval vanaf de Vroege Middeleeuwen bewoond. Op alle historische kaarten is rondom de Wijdesteeg bebouwing te zien. Op de oudste kaarten van de stad (circa 1560) is al een kleine steeg aanwezig tussen de huizen, mogelijk de voorloper van de Wijdesteeg. Op de schets van 1588 is de steeg minder goed zichtbaar (zie afb. 3). In de buurt van de huidige Wijdesteeg, waarschijnlijk direct aan de westzijde, is een opvallend lang gebouw aanwezig. Mogelijk gaat het om de oude lijnbaan, die later naar het midden en tenslotte het zuiden van de stad verplaatste.

Ergens aan het eind van de 16<sup>de</sup> eeuw werd halverwege de Wijdesteeg een houten brug aangelegd. Deze is voor het eerst weergegeven op de kaart uit 1599 (zie afb. 5). De naam van deze brug is niet bekend, maar een aanduiding in het register van de 40<sup>ste</sup> penning (5 maart 1658) illustreert dat ter hoogte van deze brug ook een stenen sluisje aanwezig was. Het is onduidelijk waar dit sluisje zich precies bevond. In de akte is sprake van een halve woning aan de oostzijde van de Wijdesteeg, die tussen een ander pand en het stenen sluisje lag.<sup>68</sup> Mogelijk gaat het om een overkluizing van een water die het zoete water uit het Gedempt Achterom aan de hand van een spuisluis loosde op de Oosterhaven. In dat geval zou onder het zuidelijke deel van de Wijdesteeg een overkluizing aanwezig kunnen zijn, zoals deze ook in Hoorn en Enkhuizen zijn aangetroffen.<sup>69</sup>

Een andere benaming die werd gebruikt voor de Wijdesteeg was de Vergulden Bijlssteeg. Deze naam was afkomstig van een gebouw aan de zuidzijde van de steeg dat bekend stond als de Vergulden Bijl (nu: Oosterhaven 39). De naam suggereert dat de eigenaar van het gebouw betrokken was bij scheepsbouwactiviteiten. Het meest zuidelijke uiteinde van de straat werd in 1590-1591 aangelegd als verbindingsweg met de Nieuwe Haven (nu: Oosterhaven). Dit uiteinde werd toen aangeduid als Nieuwe Ridderstraat of Overslag naar de Ridderstraat.<sup>70</sup>

In of vóór het jaar 1573 is waarschijnlijk begonnen met het aanleggen van een verdedigingswal aan de landzijde van Medemblick. Op de schets van de stad uit 1588 blijkt dat ter hoogte van het zuidelijke deel van de Wijdesteeg een gracht met "oude wal" lag (afb. 6).

---

66 Swart 2012, 38.

67 Persoonlijke mededeling P. Swart, Oudheidkundige Vereniging Medemblick.

68 Persoonlijke mededeling P. Swart, Oudheidkundige Vereniging Medemblick.

69 Zie o.a. Schrickx in prep.

70 Swart 2012, 38-39. Persoonlijke mededeling P. Swart, Oudheidkundige Vereniging Medemblick.

Tussen de wal en de stad werd in de periode 1573-1575 een gracht uitgegraven. De gracht en wal zijn volgens de historische bronnen helemaal nieuw aangelegd, waaruit blijkt dat dit gebied hiervoor waarschijnlijk niet bij de stad hoorde.<sup>71</sup> De oude stadswal werd in 1591 opgedeeld in kavels om te bebouwen. Het water van het Gedempt Achterom, in de 17<sup>de</sup> eeuw aangeduid als (Achter)burgwal, bleef in gebruik. Nadat de wal zijn functie had verloren, verschenen de eerste huizen langs het water van het Gedempt Achterom. Op de kaart uit 1588 worden hier nog geen huizen weergegeven; op de kaart uit 1599 is het gebied dicht bebouwd. In deze periode werden ook de kades van de verschillende sloten en grachten in dit gebied aangepakt. In 1911-1912 werd het Achterom gedempt.<sup>72</sup>

---

71 WFA OAM inv.nr. 9 fol. 15. Zie ook de kaart van Van Deventer.

72 Schrickx 2013, 32-34.

## 3 Doel en methode van het onderzoek

### 3.1 Onderzoeksopdracht

In 2015-2016 heeft de gemeente Medemblik werkzaamheden in de binnenstad van Medemblik uitgevoerd om de nutsvoorzieningen voor de riviercruises in de stad te verbeteren. Voor de aanleg van de nutsvoorzieningen (elektra en riool) zijn op twee locaties in de stad sleuven gegraven. Over het algemeen hadden de sleuven een geringe diepte van ca. 50 to 100 cm en een breedte van ca. 50 cm. Op sommige stukken werden grotere gaten gegraven voor de aanleg van een rioolput (zie bijlage 1).

De werkzaamheden zijn uitgevoerd in de historische binnenstad van Medemblik, waardoor de archeologische waarden in het voortraject zijn meegenomen. De graafwerkzaamheden zijn onder archeologische begeleiding uitgevoerd, om de archeologische resten die tijdens de werkzaamheden werden aangetast, *ex situ* te behouden. De resten zijn gedocumenteerd en worden in dit rapport uitgewerkt.

In de archeologische quickscan (AWF-adviesnummer 15063) en het Programma van Eisen is een gespecificeerde verwachting voor het plangebied opgesteld.<sup>73</sup> Hieruit blijkt dat binnen het plangebied resten aanwezig kunnen zijn uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd vanaf ca. 800 n.Chr. Specifiek werden resten van o.a. huizen, ophogingslagen, dijklichamen, havenvullingen, bruggen, beschoeiingen, kademuren, sluizen, afvoergoten, kelders en oude riolering verwacht.

In het Programma van Eisen is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die als leidraad bij de archeologische begeleiding en de uitwerking hiervan hebben gefungeerd.<sup>74</sup> Dit rapport tracht antwoord op deze vragen te geven.

#### Middeleeuwen/Nieuwe Tijd

1. Zijn de kademuren en houten beschoeiingen van de havens en gedempte grachten in de Oude Haven, de Wijdesteeg en de Oosterhaven nog aanwezig in de bodem? Zo ja, hoe ziet de constructie eruit? Uit welke periode dateren de resten? Zijn meerdere fasen te onderscheiden? Is hergebruikt (scheeps)hout in de beschoeiingen toegepast?
2. Hoe ziet de bodemopbouw van het land tussen de Westfriese Omringdijk en de Oosterhaven eruit? Uit welke periode dateren de ophogingslagen? Is een natuurlijke veenlaag aanwezig?
3. Was het water van de Oude Haven oorspronkelijk breder en is dit op een zeker moment versmald? Zo ja, wanneer en waarmee is dit gebeurd? Had de Middenleek ooit een andere loop dan de latere Oude Haven?
4. Zijn aan de Oude Haven of elders binnen het plangebied resten van huizen, bijgebouwen en putten aanwezig? Uit welke periode dateren de sporen en structuren? Wat kan worden gezegd over de constructie, indeling en functie van de gebouwen? Kunnen vondstcomplexen worden gekoppeld aan huishoudens?

---

73 Van Leeuwen & Bartels 2015; Van Leeuwen 2015.

74 Van Leeuwen 2015.

## Nieuwe Tijd

5. Zijn in het plangebied resten van bruggen aanwezig? Zo ja, uit welke periode dateren deze resten? Welke materialen zijn gebruikt? Zijn meerdere fasen te onderscheiden? Wat kan worden gezegd over de constructie van de bruggen?

6. Zijn resten aanwezig van een stenen sluisje of overkluizing de Wijdesteeg? Zo ja, hoe ziet de constructie eruit? Welke materialen zijn gebruikt? Zijn meerdere fasen te onderscheiden?

7. Waarmee zijn de Oude Haven en het Gedempt Achterom gedempt?

8. Zijn ten noorden van de Oude Haven oude dijklichamen aanwezig, zowel binnen als buiten de huidige Westfriese Omringdijk? Zo ja, uit welke tijd dateren deze dijklichamen? Welke materialen zijn er in de verschillende perioden gebruikt om de dijklichamen aan te leggen, te repareren of op te hogen? Zijn onder de dijk nog sporen van bewoning aanwezig?

## **3.2 Methode**

Wanneer bij het graven van de sleuven sporen bloot kwamen te liggen, bijvoorbeeld muur of houtwerk, is dit zo goed mogelijk schoongemaakt en vervolgens ingemeten, getekend, gefotografeerd en beschreven. Ook zijn diverse profielen gedocumenteerd. Het documenteren is zoveel mogelijk gedaan tijdens de pauzes van de aannemer, zodat de werkzaamheden zo min mogelijk zijn vertraagd.

De werkputten en sporen zijn deels digitaal en deels opzichte van de bebouwing ingemeten. Hierdoor moet rekening worden gehouden met een zekere foutmarge. Veelal is de diepte ten opzichte van het maaiveld gedocumenteerd, op sommige plekken was het mogelijk NAP-maten te nemen. Alle sporen zijn op tekening vastgelegd op schaal 1:20. Het vondstmateriaal is met de hand en voor zover mogelijk per spoor verzameld. In principe is al het vondstmateriaal verzameld, ook uit de storthopen.

Tijdens het grootste deel van het onderzoek is intensief met een metaaldetector gezocht.

Bij de uitwerking zijn de keramiek- en glasvondsten gedetermineerd volgens het classificatiesysteem voor laat- en post-middeleeuws aardewerk en glas (het 'Deventersysteem'). Het doel van dit systeem is het eenduidig beschrijven van keramiek en glas in heel Nederland, waardoor het makkelijker is om vondsten en vondstcomplexen te vergelijken.

De uitwerking van het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg), de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.0) en het Kwaliteitshandboek Hoorn.<sup>75</sup>

---

75 Archeologie West-Friesland 2016.

## 4 Resultaten archeologisch onderzoek

Hieronder worden de sporen, vondsten en bodemopbouw op de verschillende locaties besproken. Het gehele plangebied is hiervoor opgedeeld in zones, zoals zichtbaar op afb. 8. De sporen en locaties van profielen zijn geplot op overzichtskaarten (zie bijlage 1). Een detail van werkput 1, waar de meeste sporen zijn aangetroffen, is opgenomen in bijlage 2. De overige sporen worden, waar nodig, weergegeven in de tekst als afbeelding. De profielen zijn te vinden in bijlage 3.



Afbeelding 8. De verschillende zones met corresponderende paragrafen waarin de resultaten van het onderzoek uiteen worden gezet.

### 4.1 Locatie 1: Oude Haven west

#### 4.1.1 Westfriese Omringdijk

Het meest noordelijke deel van het onderzoek vond plaats in de Westfriese Omringdijk ten noorden van het stoomtramstation van Medemblik (werkput 8 en 9). In werkput 8 zijn twee profielen (12 en 13) gedocumenteerd. Profiel 12 loopt parallel aan de dijk en het aansluitende profiel 13 staat hier haaks op. Het profiel is vanaf de kop van de dijk tot ca. 1 m -mv gedocumenteerd (afb. 9). Uit het profiel kwamen vrij veel vondsten. Direct onder de bouwvoor was een grove zandige puinlaag zichtbaar, waaruit een scherf van 19<sup>de</sup>-eeuws porselein en een 19<sup>de</sup>-eeuwse tegel (V38) zijn verzameld. Daaronder is een kleilaag aanwezig die rust op een stuk plastic zeil. De bovenliggende lagen dateren dus in de recente tijd (20<sup>ste</sup> eeuw of later). Onder het zeil is een dunne donkergrijsbruine, korrelige laag aanwezig met veel schelp en een enkel puinbrokje. Uit deze laag komt een scherf roodbakkerd aardewerk uit de late 17<sup>de</sup> tot 18<sup>de</sup> eeuw (V39). Hieronder ligt een schonere dikke kleilaag met wat spikkels houtskool en kleibrokken. De laag bevatte twee vondsten (V40) die van vóór 1600 dateren.

Uit de schelprijke kleilaag hieronder komen enkele vondsten (V37) die vóór 1800 dateren. De onderste twee licht puinhoudende kleilagen bevatten respectievelijk vondsten uit de periode 1450-1575 (V41) en uit de 13<sup>de</sup> eeuw (V42).



*Afbeelding 9. Profiel 12 zoals waargenomen tijdens de begeleiding. Het profiel is vlak bij de top van de dijk gezet, waar een wandelpad aanwezig is. De oostelijke zijkant van de put is gedocumenteerd als profiel 13. Kijkend richting het noorden.*

De datering van de vondsten lijkt stratigrafisch op te lopen. Toch is het niet waarschijnlijk dat de onderste ophogingslaag daadwerkelijk uit de Middeleeuwen dateert. Alhoewel niet bekend is hoe oud de Westfriese Omringdijk op deze locatie is, is het wel zeer waarschijnlijk dat deze al sinds de (Late) Middeleeuwen op deze locatie ligt.<sup>76</sup> Tijdens de begeleiding is alleen de bovenste meter van de dijk gedocumenteerd, terwijl de dijk op deze locatie ca. 2,60 m hoog is.<sup>77</sup> Het is waarschijnlijk dat de oude, mogelijk middeleeuwse, dijk veel dieper ligt. De hoeveelheid vondstmateriaal is opmerkelijk, aangezien slechts een zeer klein stuk van de dijk is onderzocht. Mogelijk is dit een indicatie dat de grond die is opgebracht uit bewoond gebied, en misschien de stad zelf, afkomstig is. De opgebrachte grond bevat in ieder geval veel vondstmateriaal daterend vanaf de Middeleeuwen. Helaas is het niet mogelijk om de waargenomen ophogingslagen te dateren. Wel is bekend dat Medemblik tot de aanleg van de Afsluitdijk (1932) in gevecht was met het water en de dijk regelmatig werd onderhouden en opgehoogd.<sup>78</sup>

De sleuf vervolgde onder het spoor door richting het zuiden (werkput 5), maar hier was de bodem geheel verstoord.

<sup>76</sup> Zie 4.1.2 en Schrickx 2017, 19-20.

<sup>77</sup> [www.ahn.nl](http://www.ahn.nl).

<sup>78</sup> Gerritsen e.a. 2017, 18-24; Schrickx 2016, 19-20.

#### 4.1.2 Oude Haven - noordzijde

Ten oosten van het station, ca. 13 m ten westen van het voormalige stadhuis, werden twee grotere gaten gegraven voor het installeren van twee rioolputten (werkput 4 en 10). Vanuit de putten vervolgde de sleuf richting het zuiden. Op de locatie van de putten is een interessante waarneming gedaan. In het westelijke profiel (8) was op ca. 1,5 m –mv een aantal zeer humeuze lagen zichtbaar. De lagen bevatten veel organische resten, mestvlekken en houtfragmenten.

De bodem van de werkput bestond uit zeer brokkelig venig materiaal waarin meerdere kleine loofhouten rondom bijgesneden paaltjes zichtbaar waren. Het was niet mogelijk verder te onderzoeken of de paaltjes bij een bepaalde structuur horen. Van het venige materiaal is een monster genomen. Het blijkt voornamelijk te bestaan uit veenmos (*Sphagnum*) en in mindere mate dopheide (*Erica*). Uit de onderste lagen in het profiel en op de bodem van de werkput zijn uitsluitend middeleeuwse vondsten van vóór 1300 gedaan (V24, V25, V26 en V28). De kleur en samenstelling van de lagen zelf deden middeleeuws aan. Bijzonder is de vondst van een metalen spinloodje, waarin nog resten hout aanwezig waren (afb. 10). Mogelijk waren dit resten van het spinstokje zelf, al is ook hout in de groefversiering en op een groot deel van de achterkant aanwezig. Met een spinstokje en loodje werd wol gesponnen.



Afbeelding 10. Een eenvoudig versierd middeleeuws spinloodje (V28-M01).



Afbeelding 11. Ten noorden van de Oude Haven werd in werkput 4 een ophogingslaag van sterk samengeperst zeegras (*Zostera*) met daarin mariene schelpen aangetroffen.

In de sleuf ten zuiden van het hierboven besproken verbrede deel is ook een tweetal profielen onderzocht (7 en 9, zie bijlage 1). Ook in dit gebied waren flinke verstoringen aanwezig.

Aan de uiterste zuidkant was in het profiel een dik pakket zichtbaar dat ook in het vlak is waargenomen. Het betreft een pakket samengeperst zeegras (*Zostera*, afb. 11). In het profiel is duidelijk zichtbaar dat het hier geen dijkconstructie betreft, maar juist een aanplemping (zie bijlage 3).<sup>79</sup> Mogelijk is deze uitgevoerd na afslag van een deel van de oever na een overstroming. Een scherp porselein die direct onder het pakket is gevonden dateert in de periode 1680-1720, dus de aanplempingslaag moet jonger zijn. Mogelijk kan de laag in verband worden gebracht met de overstroming van 1775. In november van dat jaar werd de stad zwaar getroffen door de "watervloed". Het water drong op verschillende plaatsen de stad binnen en beschadigde "de wallen binnen de brug aanmerkelijk".<sup>80</sup> Mogelijk is de compacte laag zeegras aangebracht als herstel na deze overstroming.

Iets ten noorden van de zeegraslaag is een houten balk (S6, M04) aangetroffen die vrijwel oost-west door de werkput liep. De balk ligt stratigrafisch gezien dieper dan de zeegraslaag. De balk heeft een lengte van tenminste 60 cm en een breedte van 14 bij 10 cm. Het hout is erg aangetast. In het hout zijn 140 jaarringen aanwezig, het spinhout ontbreekt. De balk is gedateerd door middel van dendrochronologisch onderzoek: het hout is gekapt ná 1086.<sup>81</sup> Het is aannemelijk dat het aantal missende ringen beperkt is en de balk uit de late 11<sup>de</sup> of de 12<sup>de</sup> eeuw dateert. De herkomst van het hout kan niet worden bepaald.



Afbeelding 12. Direct ten zuiden van het voormalige stadhuis werd een smalle sleuf aangelegd.

Gezien de oriëntatie (parallel aan de Oude Haven) betreft dit mogelijk een restant van een houten kadeversteving, of maakte het onderdeel uit van een fundering. In de smalle sleuf was het niet mogelijk dit verder te onderzoeken. In de directe omgeving van de balk is aardewerk uit de 13<sup>de</sup> eeuw aangetroffen (V20). Direct onder de balk lag een scherp middeleeuws kogelpotaardewerk (V19).

79 Zie hieronder.

80 Van der Aa, 763.

81 Onderzoek S. van Daalen, zie bijlage dendrochronologisch onderzoek.



In het oostelijke profiel (9) is onderin in een donkerbruine venige kleilaag een fragment tufsteen aangetroffen (V23-N01, zie 5.1.5 en afb. 32). Deze laag kan stratigrafisch weer vroeger worden gedateerd dan de houten balk. Het is waarschijnlijk dat het tufsteen afkomstig is van de 11<sup>de</sup> of 12<sup>de</sup>-eeuwse voorganger van de huidige Bonifaciuskerk.<sup>82</sup>

Alle lagen die in de sleuf zijn waargenomen, kunnen worden geïnterpreteerd als ophogingslagen. Alhoewel een harde datering van de lagen tijdens het onderzoek niet mogelijk was, lijkt het vondstmateriaal er wel op te duiden dat delen van de bodemopbouw uit de Middeleeuwen dateren. Dit is in strijd met eerdere gedachten dat de noordzijde van de Oude Haven pas vanaf de 16<sup>de</sup> werd bewoond.<sup>83</sup> Aan deze late datering voor bewoning aan de noordzijde is al eerder getwijfeld.<sup>84</sup> Om de theorie extra te controleren is tijdens de begeleiding een boring gezet. De boring is tot ca. 250 cm -mv gezet, ca. 125 cm dieper dan de waargenomen profielen. In de boring waren tot de maximale diepte verschillende ophogingslagen zichtbaar.<sup>85</sup> De natuurlijke bodem of "schone" overstromingslagen zijn niet bereikt. Bovenstaande archeologische bevindingen lijken er op te wijzen dat de noordkant van de Oude Haven in Medemblik al veel langer wordt bewoond dan voorheen werd verondersteld. Mogelijk gaat het gebruik en de bewoning zelfs terug tot in de Vroege Middeleeuwen.



Afbeelding 13. De locatie van het muurwerk S8 (rood, bij benadering), met gedeeltelijke reconstructie waardoor de oriëntatie duidelijk wordt (doorzichtig rood). Op geen van de historische kaarten is op deze locatie bebouwing zichtbaar. Het muurwerk lijkt dezelfde oriëntatie te hebben als de brug en de bebouwing.

#### 4.1.3 Oude Haven

De nieuwe kabels werden ten zuiden van de Oude Haven aangesloten op het bestaande netwerk. Om de aansluiting te bewerkstelligen werd dwars voor het voormalige stadhuis een

82 Van Leeuwen 2014, 89-91.

83 Besteman 1989, 20.

84 Van Leeuwen 2014, 78; Schrickx 2017, 19-20.

85 Boring en interpretatie door C.M. Soonius, regio-archeoloog West-Friesland.

smalle sleuf gegraven (afb. 12, werkput 11). In dit deel was de sleuf zo smal dat het bijna niet mogelijk was er in te staan. In de sleuf is één spoor waargenomen, een bakstenen muurwerk (S8). Het muurwerk bevond zich op ca. 60 cm –mv. De bovenste drie lagen konden worden onderzocht, het is niet duidelijk of het muurwerk nog dieper ging. Het muurwerk bestond vooral uit paarsrode bakstenen met een afmeting van 21 x 8 x 4,5 cm. Deze stenen lagen op de smalle kant. De onderste laag bestond uit orangerode bakstenen met een afmeting van ? x 11,5 x 5 cm.

Het muurwerk bevindt zich op een opmerkelijke locatie (afb. 13). Het lijkt dezelfde oriëntatie te hebben als de bebouwing aan de noordzijde (nu alleen nog het voormalig stadhuis) en de verdwenen brug/dam over de Oude Haven. Direct voor het stadhuis is historisch echter geen bebouwing bekend. De paarsrode kleur van de bovenste bakstenen maakt een relatief recente datering waarschijnlijk. Mogelijk maakt het muurwerk onderdeel uit van een klein (sier)muurtje uit de 19<sup>de</sup> of 20<sup>ste</sup> eeuw. Een verklaring zou kunnen zijn dat de rollaag van een klein muurtje is waargenomen, dit zou ook verklaren dat de bovenste bakstenen op de kant zijn gemetseld.



*Afbeelding 14. Bijna het gehele gebied ten noorden van de Oude Haven bestond uit recent bouwzand. Alleen in het uiterste noordelijke deel was het nog mogelijk een profiel te documenteren (op de foto onder de maatbalk). Dit gedeelte bestond uit enkel 20ste-eeuwse (ophogings)lagen.*

## **4.2 Locatie 2: Oude Haven oost – Wijdesteeg – Oosterhaven**

### **4.2.1 Oude Haven - noordzijde**

Het meest noordelijke deel van locatie 2 werd ten noorden van de Oude Haven uitgegraven. De sleuf (werkput 3) liep hier vanaf een elektriciteitsgebouw direct ten westen van woning Oude Haven 83 langs de oostkant van de weg richting de Oude Haven zelf (zie afb. 8 en bijlage 1). In dit deel van de sleuf is vrijwel alleen bouwzand aangetroffen (afb. 14). Tijdens de nieuwbouw in 1980 moet een groot deel van dit gebied tot circa 1 m – mv zijn verstoord. Slechts in het uiterst noordelijke deel was het mogelijk een profiel (6) te onderzoeken (zie bijlage 3).

Na een circa 40 cm dikke bouwvoor zijn verschillende kleilagen aanwezig. Het profiel is tot ca. 1 m –mv waargenomen. Uit één van de onderste lagen kwam recent vondstmateriaal uit de 20<sup>ste</sup> eeuw (V13, zie bijlagen 3 en 4).

Ter hoogte van de bestrating van de Oude Haven was de sleuf grotendeels verstoord door bestratingszand, kabels en leidingen. Het was lastig hier verdere waarnemingen te doen. Onder het bouwzand was op ca. 1 m –mv een donkergrijze kleilaag zichtbaar, maar hieruit zijn verder geen vondsten verzameld.

In het deel ten noorden van de Oude Haven is rond 1980 een nieuwbouwwijk gerealiseerd. Voorafgaand aan de bouwwerkzaamheden is een archeologische proefsleuf getrokken door J. Besteman van het IPP (Universiteit van Amsterdam). De proefsleuf is ongeveer ten hoogte van het adres Oude Haven 103 gegraven (ca. 50 m ten westen van het plangebied). Tijdens dit onderzoek zijn enkel natuurlijke overstromingslagen waargenomen.<sup>86</sup> Besteman concludeerde hieruit dat de gehele noordoever van de Oude Haven niet is bewoond tot de Late Middeleeuwen. Helaas was het tijdens dit onderzoek niet mogelijk de stelling van Besteman op deze plek te ondersteunen of te ontcrachten. In het profiel (6) zijn enkel recente (ophogings)lagen waargenomen. Het was hier niet mogelijk, zoals ten westen van het voormalige stadhuis, om vast te stellen of onder de recente lagen nog oudere lagen aanwezig zijn.

#### 4.2.2 Wijdesteeg - noordzijde

In het gedeelte van de Wijdesteeg ten noorden van de Oostersteeg (werkput 1) zijn enkele sporen waargenomen. Opmerkelijk is een deel van een fundering dat direct ten zuiden van de Oude Haven werd aangetroffen (afb. 15). De fundering bestond uit drie lagen vooral rode en een enkele bruingele baksteen. Een deel van de fundering werd door de kraan geraakt. Het is waarschijnlijk dat deze uit tenminste zes lagen baksteen bestond. De bakstenen hadden een formaat van 22 x 12 x 6 cm. Onder het spoor werd een rib (V4) van een groot zoogdier aangetroffen. Aan de zuidzijde van de fundering is het profiel (1) gedocumenteerd (zie bijlage 3). De bovenkant van het profiel bestond uit recent bestratingszand. Hieronder, op ca. 15 cm –mv, waren twee kleilagen zichtbaar. De bovenste bevatte veel puinresten, de onderste kleinere fragmenten puin en houtskoolvlekken. Onder de kleilagen was een dunne zeer humeuze, bijna zwarte band aanwezig. Deze liep richting de onderkant van het muurwerk S1. Uit de donkere band kwam zeer versinterd materiaal, mogelijk restanten van glas of keramiek (afb. 16). De donkere band liep circa 10 m door naar het zuiden.



*Afbeelding 15. Aan de uiterste noordkant van de Wijdesteeg werden de resten van een fundering aangetroffen (S1). Kijkend naar het zuiden.*

86 Besteman & Brandt 1976.

Uit de kleilaag onder de donkere band is één vondst afkomstig (V5); een fragment van middeleeuws kogelpotaardewerk. Tegen het muurwerk S1 aan was nog een kleine lens met schelpresten aanwezig (zie bijlage 3). Mogelijk betreft dit een vlijlaag voor een vloer, aangezien deze aan de zuidzijde van het muurwerk ligt.

Helaas was het in de smalle sleuf slecht zichtbaar of de donkere band nét onder of nét tegen het muurwerk S1 aan liep. Tijdens de waarneming leek het erop dat de donkere band tegen het muurwerk aanliep. Dit is om verschillende redenen een interessante waarneming. In 1975 is door het IPP (Universiteit van Amsterdam) een archeologisch onderzoek uitgevoerd t.h.v. het huidige Oude Haven 25 (afb. 17). Tijdens dit onderzoek zijn resten van een zeer donkere band met veel as en houtskool aangetroffen, die in de 16<sup>de</sup> eeuw kon worden gedateerd.<sup>87</sup> De donkere band liep van circa 0 NAP tot circa 0,40 +NAP over 7,5 m. De laag is destijds geïnterpreteerd als brandlaag.

In 2017 is door Archeologie West-Friesland een archeologische begeleiding van rioolwerkzaamheden in de Koningshof in Medemblik uitgevoerd.<sup>88</sup> Ook bij dit onderzoek is in de zone tussen de Oude Haven en de Oostersteeg een dunne donkere band waargenomen die overeenkomt met de hierboven beschreven "brandlaag" (zie afb. 17). De laag lag hier op circa 0,20 +NAP.

De donkere band die tijdens de begeleiding in 2014 in de Wijdesteeg is waargenomen, lijkt overeen te komen met de laag die in de hierboven beschreven onderzoeken is aangetroffen. Doordat het onderzoek uit 1975 nooit is uitgewerkt tot rapport en het onderzoek uit 2017 nog zal worden uitgewerkt, is het op dit moment lastig de verschillende "brandlagen" met elkaar in verband te brengen. De aanwezigheid van een dergelijke laag in al deze onderzoeken, en de globale datering in de 16<sup>de</sup> eeuw, doet wel vermoeden dat de brandresten mogelijk afkomstig zijn van één van de twee catastrofale stadsbranden uit de 16<sup>de</sup> eeuw, die volgens de historie het middeleeuwse Medemblik vrijwel geheel in de as hebben gelegd.<sup>89</sup> Op basis van de drie onderzoeken kan een zone worden gereconstrueerd waar de brandresten zijn waargenomen (zie afb. 17). Deze reconstructie komt goed overeen met de geldende hypothese dat de bewoning in de 16<sup>de</sup> eeuw zich tot een smalle strook langs de Oude Haven beperkte (zie ook afb. 2).



*Afbeelding 16. Uit de zeer donkere band kwam versinterd materiaal, waardoor het waarschijnlijk lijkt dat het een brandlaag betreft.*

87 Van Leeuwen 2014, 77.

88 Van Leeuwen, in prep.

89 Zie hoofdstuk 2.2.4; Raat 2017.



Afbeelding 17. Op basis van verschillende archeologische waarnemingen kan een reconstructie worden gemaakt van de brandzone uit 1517 of 1555. Om deze hypothese te testen zal nauwkeuriger naar het oude (1975) en nog uit te werken onderzoek (2017) moeten worden gekeken.

De waarneming dat de "brandlaag" op deze locatie waarschijnlijk tegen het muurwerk S1 aanloopt, is in het bijzonder interessant voor de reconstructie van een klein deel van de stadsplanning in de 16<sup>de</sup> eeuw. Op oudste stadsplattegrond van Medemblik van Jacob van Deventer is de Wijdesteeg al weergegeven als witte stippellijn (zie afb. 2). Dit betekent dat de straat al bestond in de tijd dat de kaart werd vervaardigd (ca. 1560). De funderingsresten die in de sleuf zijn aangetroffen bevinden zich echter midden in het wegdek. Als de lijn van het muurwerk naar beide zijden wordt doorgetrokken, blijkt ook dat deze vrijwel perfect aansluit op de nog bestaande bebouwing aan weerszijden van de Wijdesteeg (zie bijlage 2). Het historisch kaartmateriaal doet al vermoeden dat het muurwerk ouder moet zijn dan 1560. In deze periode is er immers geen gebouw meer aanwezig. Ook het formaat van de bakstenen maakt een datering in de 16<sup>de</sup> of zelfs 15<sup>de</sup> eeuw waarschijnlijk.<sup>90</sup> Mocht de donkere laag die hierboven beschreven is een restant van één van de stadsbranden zijn, dan is het mogelijk een hypothese op te stellen over de aanleg van de Wijdesteeg.

Indien de "brandlaag" afkomstig is van de grote stadsbrand van 1517, dan lijkt het waarschijnlijk dat de funderingsresten afkomstig zijn van een gebouw dat tijdens de herbouw na deze brand is opgericht. De fundering zelf is deels door de "brandlaag" heen gegraven, maar resten van de vlijlaag van de vloer (de schelpenresten direct tegen het muurwerk) liggen op de donkere band. In dit geval moet het gebouw dus (kort) na 1517 zijn opgericht. Het is onduidelijk wanneer het gebouw gesloopt is, maar dit moet vóór 1560 zijn gebeurd. Mogelijk is het met de tweede stadsbrand (in 1555) vernietigd en is toen besloten herbouw achterwege te laten en een nieuwe steeg (de Wijdesteeg) op deze plek te realiseren.

<sup>90</sup> Gawronski & Veerkamp 2004.

Een tweede optie is dat de "brandlaag" in verband kan worden gebracht met de tweede stadsbrand in 1555. In dat geval dateert het gebouw na 1555 en is het kort daarna weer afgebroken om plaats te maken voor de aanleg van de Wijdesteeg. Gezien het korte tijdsverschil tussen de tweede stadsbrand en de kaart van Van Deventer, lijkt de eerste optie de meest waarschijnlijke. Dit betekent dat de Wijdesteeg in de vroege 16<sup>de</sup> eeuw nog niet aanwezig was, en dat deze enige tijd na 1517 is aangelegd. Archeologisch kon niet worden bewezen of het gebouw in 1555 door brand is verwoest of dat het gesloopt is voor de aanleg van de Wijdesteeg. Een specifiekere datering dan ca. 1520-1560 is voor de aanleg van de Wijdesteeg op dit moment dus niet te maken, al is herstructurering van de stad na een grote stadsbrand (1555) wel een waarschijnlijke aanleiding.

Het zuidelijk deel van de Wijdesteeg, ten zuiden van het Gedempt Achterom, is in 1591 doorgetrokken tot aan de Oosterhaven.<sup>91</sup> Het deel tussen de Oostersteeg en het Gedempt Achterom zal daarom tussen 1560-1591 zijn aangelegd.

Circa 10 m ten zuiden van S1 is nog een spoor waargenomen. Het betreft een aantal in verband liggende bakstenen (S2/V8, afb. 18). De constructie bestond uit gele (28 x 13 x 7 cm) en rode bakstenen (28,5 x 13,5 x 7 cm) van één laag dik. De bakstenen lagen los tegen elkaar en zijn deels weggebroken door een latere verstoring. Gezien de verschillende formaten en het rommelige verband is het waarschijnlijk dat de bakstenen zijn hergebruikt als vloer. De grootte van de bakstenen maakt een datering uit de Late Middeleeuwen, ca. 1200-1350, waarschijnlijk.<sup>92</sup>

Wanneer de bakstenen zijn hergebruikt is niet duidelijk. In het profiel (3) is zichtbaar dat de bakstenen ca. 20 cm lager zijn aangetroffen dan de hierboven beschreven "brandlaag" die waarschijnlijk uit de 16<sup>de</sup> eeuw dateert (zie bijlage 3). Als nog steeds wordt uitgegaan van een datering van de "brandlaag" in 1517, dan moet de bakstenen vloer ouder zijn. De bakstenen horen waarschijnlijk bij een constructie die vóór de aanleg van de Wijdesteeg heeft bestaan. Aangezien de bakstenen S2 circa 20 cm dieper liggen dan de "brandlaag" en bij muurwerk S1 de "brandlaag" ongeveer gelijk liep met de onderkant van de fundering van dat gebouw, lijkt het niet waarschijnlijk dat de twee sporen van hetzelfde huis afkomstig zijn (tenzij het een souterrain betreft). De bakstenen vloer S2 is mogelijk ouder. Gezien de afstand tot de voorgevels van de gebouwen aan de Oude Haven (circa 10 m) is het mogelijk dat het een inpandige vloer betreft.



Afbeelding 18. Middeleeuwse bakstenen, die waarschijnlijk zijn hergebruikt als vloer (S2).

91 Persoonlijke mededeling P. Swart, 15 juni 2016.

92 Gawronski & Veerkamp 2004.

De bakstenen kunnen echter ook als verharding van het achtererf zijn gebruikt. Omdat geen verdere sporen zijn aangetroffen, is het niet mogelijk een reconstructie van het bijbehorende gebouw te maken.

Tot circa 3,5 m ten zuiden van de bakstenen vloer S2 was een uitbreek/verstoring slaag aanwezig, waarin geen archeologie is waargenomen. In de laatste twaalf meter ten noorden van de Oostersteeg was op circa 30 cm -mv tot aan de onderkant van de put een zeer gelaagde kleilaag aanwezig met brokken veen (afb. 19). De laag was minstens 50 cm dik en heel schoon. De kleur en textuur van de laag doen vermoeden dat het een middeleeuwse ophogingslaag betreft, maar gezien het ontbreken van vondsten is dit niet met zekerheid te zeggen.



*Afbeelding 19. Zeer gelaagde venige kleilaag zoals waargenomen in het gedeelte van de Wijdesteeg ten noorden van de Oostersteeg.*

Ter hoogte van de Oostersteeg werd een opmerkelijke vondst gedaan: een zilveren munt (V51-M01, afb. 20). Het betreft een Hollandse penning van Jan I Graaf van Holland, 1298-1299, waar op de voorzijde [+I:COMES] HOLLADI[E] ("Jan I, Graaf van Holland") en op de achterzijde MON ETA D[OR D'CI] ("geld van Dordrecht") leesbaar is.<sup>93</sup> Jan I was de zoon van Floris V, de Hollandse graaf die West-Friesland onderwierp en de dwangburcht Huis te Medemblik (nu: kasteel Radboud) liet bouwen. Helaas kwam de munt uit de stort en is deze dus niet direct met een spoor in verband te brengen.

#### 4.2.3 Wijdesteeg - zuidzijde

Tussen de Oostersteeg en de Oosterhaven (werkput 2 en 6) was het beeld archeologisch gezien redelijk uniform. Een groot deel van dit gebied was recent verstoord door kabels, leidingen en de aanleg van het wegdek (afb. 21). Op enkele stukken was het wel mogelijk waarnemingen te doen. Onder en tussen de verstoringen was een donkergrijze laag zichtbaar met veel puinresten. Het was niet mogelijk een gelaagdheid in het profiel te ontdekken. Het vondstmateriaal (V11 en V12) afkomstig uit deze werkputten dateert uit de 18<sup>de</sup> eeuw.

---

93 Determinatie door F. Postma.



Afbeelding 20. Ter hoogte van de Oostersteeg werd een zilveren penning (V51-M01) van Jan I, Graaf van Holland gevonden (1298-1299). Op de voorzijde staat de tekst [+I:COMES] HOLLADI[E] en op de achterzijde MON ETA D[OR D'CI].



Afbeelding 21. Het zuidelijk deel van de Wijdesteeg was grotendeels verstoord door kabels en leidingen. Kijkend vanaf de Oosterhaven richting het noorden.

Waarschijnlijk is de (bovenkant) van een 18<sup>de</sup>-eeuwse ophogingslaag waargenomen. Ter hoogte van het Gedempt Achterom was enkel recent bouwzand aanwezig, aangezien hier enkele jaren eerder een nieuw riool is aangelegd.<sup>94</sup>

Direct ten noorden van de kademuur die de straat van de Oosterhaven scheidt van de noordelijke kade werd de sleuf iets verbreed en verdiept.

94 Archeologie West-Friesland, vondstmelding 1764.



Zo kon op diepte een gat in de kademuur worden geboord. Doordat dieper werd gegraven was het hier mogelijk een profiel op te nemen (10, afb. 22, zie bijlage 3). Ook hier was een groot deel verstoord door recente kabels en leidingen. In het ongeschonden deel was een zeer gelaagd profiel zichtbaar. Halverwege het profiel was een zeer grove zandlaag aanwezig, kenmerkend voor recente perioden (gele pijl op afb. 22). De bovenste lagen dateren om deze reden waarschijnlijk uit de 20<sup>ste</sup> eeuw. Het lijkt vooral om zeer puin- en schelprijke vlijlagen voor bestrating te gaan. Onder het recente zand waren verschillende zavelige tot zeer zavelige kleilagen aanwezig. De kleilagen bevatten wisselend weinig tot matig veel fijne puin- en schelpresten. Het ontbreken van vondsten maakt de datering van de kleilagen onmogelijk. Aangezien de Oosterhaven tussen 1577 en 1589 is aangelegd, is het waarschijnlijk dat de lagen uit deze periode of later dateren. Het vondstmateriaal (V33) van de stort dateert uit de vroege 17<sup>de</sup> eeuw of eerder (zie bijlage 4).



*Afbeelding 22. Direct ten noorden van de kademuur (linksboven op de foto) kon een klein profiel worden gedocumenteerd. De gele pijl wijst (relatief) recent bouwzand aan.*



*Afbeelding 23. Op de noordkade van de Oosterhaven is bijna uitsluitend recent bouwzand aanwezig.*

#### 4.2.4 Oosterhaven

De sleuf vervolgde ten zuiden van de kademuur (werkput 7, zie afb. 8). In dit gehele gebied zijn bijna geen archeologische lagen waargenomen. Vrijwel de gehele sleuf was gevuld met recent bouwzand (afb. 23). De kade is een aantal jaren geleden in het geheel vernieuwd: hierbij is de bovenste laag geheel afgegraven en/of aangevuld met bouwzand. Slechts op één plek was onderin een vrij schone licht grijsblauwe kleilaag zichtbaar. In de laag was een overgang zichtbaar naar een grijsbruine kleilaag met mortel-, schelp- en houtskoolresten. Uit deze laag kwam één vondst (V34), een steel van een tabakspijp uit de 18<sup>de</sup> of 19<sup>de</sup> eeuw. Naar verwachting dateren de waargenomen lagen uit de 18<sup>de</sup> of 19<sup>de</sup> eeuw en is tijdens de werkzaamheden aan de kade vooral zand opgebracht. Op grotere diepte zijn mogelijk nog oudere lagen intact.

## 5 Vondstmateriaal

### 5.1 Keramiek en bouwkeramiek (W. Stellingwerf)

#### 5.1.1 Algemeen

Het keramisch vondstmateriaal is gedetermineerd volgens het classificatiesysteem voor keramiek en glas uit de late middeleeuwen en Nieuwe Tijd, beter bekend als het 'Deventer-systeem'. In dit systeem worden de scherven gedetermineerd op keramieksoort, vorm en typecode. Daarnaast zijn de scherven uit elk spoor geteld, waarbij een onderscheid is gemaakt tussen randscherven en overige scherven. Ook is het minimum aantal exemplaren (MAE) op basis van de verzamelde keramiekfragmenten vastgesteld. De kwantificatiemethode van EVE (Estimated Vessel Equivalents) is niet toegepast bij de determinatie.

Het totaal aantal verzamelde scherven van middeleeuwse en post-middeleeuwse keramiek betreft 294, hieruit zijn minimaal 202 verschillende exemplaren te onderscheiden. Er zijn weinig vondsten afkomstig uit specifiek dateerbare sporen. De meeste scherven zijn zeer fragmentarisch in storthopen aangetroffen. Het oudste keramisch vondstmateriaal bestaat uit geïmporteerd Pingsdorf aardewerk (MAE = 6) en Paffrath aardewerk (MAE = 2) uit de Ottoonse tijd (900-1250), evenals Maaslands witbakkend aardewerk (MAE = 3) en lokaal vervaardigd kogelpotaardewerk (MAE = 21), wat in de meeste gevallen op basis van decoratie (bezemstreekversiering) of vorm (kannen en bakpannen) in de 13<sup>de</sup> eeuw kan worden gedateerd. Enkele scherven zouden uit de Karolingische periode (700-900) kunnen dateren, maar dit is bij kogelpotaardewerk vrij lastig vast te stellen. Vroegmiddeleeuwse importkeramieksoorten, die wel zijn aangetroffen in Medemblik, zijn bij dit onderzoek niet gevonden.

Van de verzamelde scherven dateren er 47 (MAE = 31) in de Late Middeleeuwen (1250-1500). De volgende soorten zijn vertegenwoordigd: roodbakkend aardewerk (MAE = 10), grijsbakkend aardewerk (MAE = 1) en uit het Rijnland geïmporteerd proto-steengoed (MAE = 6), bijna-steengoed (MAE = 4), steengoed zonder oppervlaktebehandeling (MAE = 5) en geglazuurd steengoed (MAE = 5).

Het grootste deel van de vondsten stamt uit de post-middeleeuwse periode (1500-2000), het gaat om 222 scherven (MAE = 155). Roodbakkend aardewerk is de grootste categorie (MAE = 51), gevolgd door faïence (MAE = 19), witbakkend aardewerk (MAE = 13) en industrieel wit aardewerk (MAE = 12). Verder zijn er een aantal fragmenten van Nederlandse majolica (MAE = 9), Duits steengoed (MAE = 8), Chinees porselein (MAE = 8), Europees porselein (MAE = 4) en Italiaanse faïence (MAE = 3) verzameld. Tenslotte kwamen tijdens de graafwerkzaamheden ook twaalf pijpenkoppen uit de 17<sup>de</sup> tot 19<sup>de</sup> eeuw tevoorschijn.

Enkele bijzondere scherven en de wat meer compleet gevonden voorwerpen zullen in het hiernavolgende worden beschreven.

#### 5.1.2 Roodbakkend aardewerk

Tussen de scherven van roodbakkend aardewerk bevinden zich een aantal opmerkelijke objecten. Eén fragment (V30-C01) heeft een tamelijk grof baksel en is enkel aan de buitenzijde geglazuurd. Het fragment is afkomstig uit de stort van de aanleg van de rioolput in werkput 4 (zie 4.1.2). De scherf is hoogstwaarschijnlijk deel geweest van een kan en is versierd met twee opgelegde strips van witbakkende klei (afb. 24). Voorwerpen voorzien van deze opvallende vorm van decoratie vallen onder het hoogversierd aardewerk, wat ongeveer in de periode 1225-1325 gedateerd kan worden. Roodbakkend aardewerk versierd met oplegwerk is onder andere in Vlaamse pottenbakkerscentra en in Haarlem geproduceerd in de 13<sup>de</sup> en

vroege 14<sup>de</sup> eeuw.<sup>95</sup> Dit hoogversierd aardewerk wordt vrij weinig gevonden in de regio West-Friesland, maar vlakbij Kreileroord in de Wieringmeer is wel een opvallend hoge concentratie aangetroffen.<sup>96</sup>



Afbeelding 24. Een zeldzame vondst in West-Friesland: een scherf hoogversierd aardewerk (V30-C01), 1225-1325.



Afbeelding 25. Een fragment van een sgraffito-kom (V48-C01), met een versiering die kenmerkend is voor borden, 16<sup>de</sup> eeuw.

Een scherf van sgraffito-aardewerk uit de 16<sup>de</sup> eeuw valt op, omdat deze van een kom afkomstig is (V48-C01, afb. 25). Deze specifieke versiering van uitgesneden boogjes in wit slib komt vooral bij borden voor.<sup>97</sup> Dit fragment is gevonden in de Wijdesteeg, ter hoogte van de Oostersteeg.

Een andere opmerkelijke vondst is een plat fragment van roodbakkerd aardewerk met een ovale bijgesneden rand en een dikte van 1,5 cm (V36-C01, afb. 26), aangetroffen in de storthoop van de Westfriese Omringdijk (werkput 9). Het baksel doet denken aan de producten uit Bergen op Zoom. Waarschijnlijk gaat het hier om een deel van een 18<sup>de</sup>- of 19<sup>de</sup>-eeuwse strijkbout, hoewel er geen aanzet tot een handvat op de scherf zichtbaar is. Deze is dan ook een stuk groter geweest dan de bekende exemplaren uit het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem en het Museum Boijmans van Beuningen te Rotterdam.<sup>98</sup>



Afbeelding 26. Links: een opmerkelijk fragment roodbakkerd aardewerk (V36-C01), mogelijk afkomstig van een strijkbout, 18<sup>de</sup> tot 19<sup>de</sup> eeuw. Rechts: een voorbeeld van een bekend exemplaar van een strijkbout uit de collectie van het Museum Boijmans van Beuningen.

95 Verhaeghe 1982, 153-158.

96 Leek 2016, 56; 109.

97 Pers. comm. Schrickx 2017.

98 Klijn 1995, 322.

Tenslotte zijn er naast bovengenoemde scherven ook twee completere voorwerpen van roodbakkerd aardewerk gevonden, namelijk delen van twee ongeglazuurde bloempotten op standring met omgeslagen rand en horizontale oren (V31-C01, r-blo-26, afb. 27) en een deksel met dubbele sluitrand van een doofpot (V31-C02, r-dek-16, afb. 28). Zowel de bloempotten als het deksel dateren waarschijnlijk in de 18<sup>de</sup> eeuw. Eenzelfde type bloempot is eveneens op het perceel Achterom 14 in Medemblik gevonden.<sup>99</sup> De specifieke productieplaats van de twee bloempotten is lastig te bepalen, maar het deksel is op basis van het baksel en model toe te kennen aan het pottenbakkerscentrum Bergen op Zoom.<sup>100</sup> Het aardewerk is afkomstig uit de storthoop van de rioolput (noordkant werkput 4).



Afbeelding 27. Restanten van twee ongeglazuurde bloempotten (V31-C01), gevonden op de locatie van de rioolput (werkput 4), 18<sup>de</sup> eeuw.



Afbeelding 28. Een grotendeels complete deksel van een doofpot (V31-C02), 18<sup>de</sup> eeuw.

### 5.1.3 Majolica albarello

Een interessante vondst is een fragment van een zalfpot of apothekerspot, een zogenaamde albarello, van majolica (V48-C02, afb. 29). Het product is kleurrijk versierd met banden en streepjes in blauw, paars en geel. De albarello is in de lage landen vervaardigd en dateert waarschijnlijk uit de periode 1575-1625. Dit fragment is gevonden in de Wijdesteeg, ter hoogte van de Oostersteeg.



Afbeelding 29. Fragment van een zalfpot (albarello, V48-C02), 1575-1625.

### 5.1.4 Industriële keramiek

Tussen de vondsten van industrieel vervaardigde keramiek bevinden zich een paar bijzondere stukken die het vermelden waard zijn. De meest opmerkelijke vorm is een botervloot van industrieel wit aardewerk die op basis van de geelgroenige tint van het loodglazuur als creamware kan worden aangeduid (V32-C01, afb. 30).

De datering van het object ligt tussen circa 1760 en 1820 en de herkomst is naar alle waarschijnlijkheid Engeland. Een zeer vergelijkbaar model botervloot (iw-bot-1) is in Zwolle gevonden.<sup>101</sup>

Een kop waarvan enkel de bodem bewaard is gebleven doet ook als creamware aan, maar de kwaliteit van het baksel is niet vergelijkbaar met de producten uit Engeland (V48-C04, afb. 31).

99 Schrickx 2013, 52.

100 Groeneweg 1992, 100.

101 Clevis en Klomp 2012, 115, cat. 83.

Het fragment is gevonden in de Wijdesteeg ter hoogte van de Oostersteeg. Hoewel er nog weinig onderzoek is gedaan naar de productie van imitatie-creamware op het Europese continent, mag verondersteld worden dat het hier om een continentaal, wellicht zelfs Delfts product, gaat. De vormen en de tint van het glazuur zijn identiek aan echte creamware producten uit Engeland, maar de zachtheid en de kleur van het baksel komen dichterbij de buurt van Delftse faïence.<sup>102</sup>



Afbeelding 30. Een botervloot van industrieel wit creamware (V32-C01), 1760-1820, vervaardigd in Engeland.

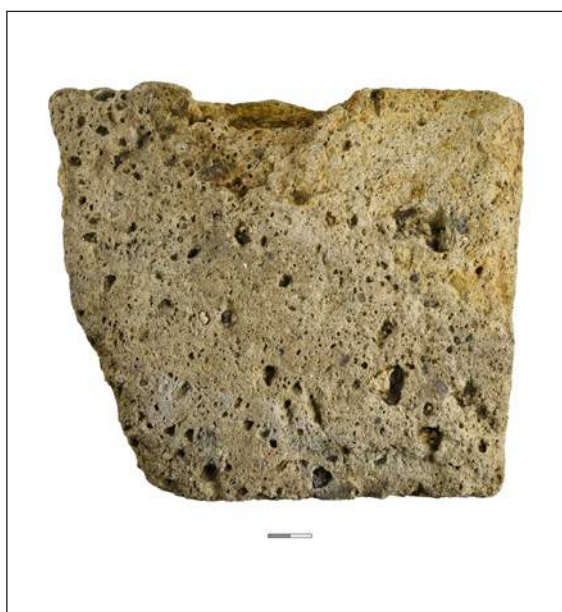


Afbeelding 31. Een fragment van een kop van imitatie-creamware (V48-C04), ca. 1800, mogelijk geproduceerd in Delft.

Een laatste noemenswaardige vondst van industriële keramiek is een porseleinen dop van een beugelfles bedrukt met een rood kroontje en de tekst "JEEKEL & Co, LEERDAM" (V48-C05). Jeekel & Co was een glasfabriek die opereerde in Leerdam tussen 1765 en 1912. In 1912 werd de firma overgenomen door de Vereenigde Glasfabrieken.<sup>103</sup> De beugelsluiting is in 1895 uitgevonden, dus deze dop samen met de fles waar deze met een ijzerdraad op bevestigd zat is tussen 1895 en 1912 in Leerdam vervaardigd.<sup>104</sup>

### 5.1.5 Tufstenen bouwsteen

Eén van de vondsten betreft een stuk tufsteen dat in de vorm van een bouwsteen is gehakt (V23-N01, afb. 32). Dit vulkanisch materiaal is veelal afkomstig uit steengroeves in de Eifel en ruïnes in de Romeinse legerplaats Xanten, vanwaar sinds de 10<sup>de</sup> eeuw grootschalige hoeveelheden via Keulen, Utrecht en Deventer naar Noordelijk Nederland werden verscheept. In de loop van de 13<sup>de</sup> eeuw maakte het gebruik van tufsteen als bouw materiaal voor belangrijke gebouwen langzaam plaats voor de nieuw ontwikkelde baksteen.<sup>105</sup> Tot in de 15<sup>de</sup> eeuw werd tufsteen nog wel secundair in onder andere kerken toegepast, maar vanaf de 16<sup>de</sup> eeuw werd dit bouw materiaal op grote schaal weer uitgebroken en vermalen



Afbeelding 32. Een fragment van een groot tufstenen blok (? x 17 x 8 cm, V23-N01), waarschijnlijk afkomstig van de voorganger van de Bonifaciuskerk.

102 Stellingwerf 2016, 55.

103 Soetens 2001, 154.

104 Ibidem, 285.

105 Bartels 2010, 56-57.

om als bestanddeel van trascement voor bakstenen gebouwen te dienen.<sup>106</sup> Het fragment van tufsteen gevonden in Medemblik is 17 cm breed en heeft gemiddeld een dikte van 8 cm. De lengte kan niet bepaald worden. Het fragment is waarschijnlijk afkomstig van de 11<sup>de</sup> of 12<sup>de</sup>-eeuwse voorganger van de huidige Bonifaciuskkerk.<sup>107</sup>

## 5.2 Metaalvondsten

In totaal zijn tijdens het project 26 metaalvondsten gedaan. Een opmerkelijke vondst is het middeleeuwse spinlood met houtresten, dat hiervoor al is beschreven (V28-M01, zie 4.1.2). Tijdens het onderzoek is nog een tweede spinlood gevonden, dat eveneens uit de 12<sup>de</sup> of 13<sup>de</sup> eeuw dateert (V20-M01, afb. 33: nummer 1).

Een mooie vondst is een zilveren stuiver uit Leeuwarden, gevonden direct ten westen van het voormalige stadhuis (V46-M01, afb. 3: nummer 2, werkput 11). Op de voorkant is MO:NO:ORD:FRIS I LEOVAR:CVSA ("nieuwe munten van de staten van Friesland, muntteken I, geslagen in Leeuwarden") en op de achterkant NISI.DNS.NOBISCVM 96 ("tenzij de Heer met ons is, 1596"). Dit type stuiver werd geslagen in de jaren 1581-1581, 1594 en 1596. Een soortgelijke munt is in 2012 aan de Davidstraat in Enkhuizen gevonden. De zilveren penning van Jan I uit de late 13<sup>de</sup> eeuw is reeds hierboven besproken (V51-M01, zie 4.2.2). Verder zijn verspreid over het onderzoek tien koperen munten, veelal uit de 18<sup>de</sup> en 19<sup>de</sup> eeuw, aangetroffen. Ze vormen het gebruikelijke kleingeld in deze periode. Een van deze, geslagen in stad Utrecht in 1784, is in fraaie staat bewaard gebleven (V35-M02, afb. 33: nummer 3). Een andere duit is het vermelden waard omdat deze is geslagen in Roermond onder Filips IV tussen 1650 en 1664 (V48-M03, afb. 33: nummer 4).

Andere metaalvondsten zijn een onderdeel van een tapkraan (V7-M01, afb. 33: nummer 5), een schoengesp (V46-M02, afb. 33: nummer 6), twee musketkogels, een kruisje van een rozenkrans en twee reken- of speelpenningen. Deze penningen zijn beide gemaakt in Neurenberg (DI) door Ernst Ludwig Sigmund Lauer tussen 1783 en 1829 (V46-M03, afb. 33: nummer 7, V48-M02, afb. 33: nummer 8).

## 5.3 Losse vondsten

Naast (bouw)keramiek, glas en metaal zijn nog elf fragmenten botmateriaal verzameld (bijlage 8). Het betreft in alle gevallen fragmenten van het rund (*Bos taurus*) of het schaap/de geit (*Ovis aries/Capra hircus*). Enkele fragmenten kunnen niet met zekerheid aan deze twee soorten worden toegeschreven, maar het is wel waarschijnlijk dat ze daarvan afkomstig zijn. Uit bestudering van het botmateriaal kwamen geen opmerkelijke conclusies naar voren.

Van de overige vondstcategorieën (hout, leer, textiel, etc.) zijn tijdens dit project geen vondsten gedaan.

---

106 Idem 2006, 21.

107 Van Leeuwen 2014, 89-91.



Afbeelding 33. Een aantal van de 26 metaalvondsten dat tijdens het project is gevonden.



## 6 Synthese

Hieronder worden de verschillende deelconclusies van het onderzoek in een breder perspectief geplaatst. Gekeken wordt naar de invloed van de resultaten van het onderzoek op de geldende hypothesen betreffende de ontwikkeling van de nederzetting en stad Medemblik vanaf de Middeleeuwen.

### Locatie 1: Oude Haven west

Tijdens het onderzoek zijn de bovenste lagen van de Westfriese Omringdijk aangesneden. Hieruit blijkt dat tot in recente tijden (20<sup>ste</sup> eeuw) de dijk regelmatig werd opgehoogd en verstevigd. Waarschijnlijk werd materiaal uit de directe omgeving van de stad gebruikt, aangezien de ophogingslagen zeer vondstrijk waren.

Tussen het treinstation en het voormalige stadhuis was het mogelijk, door de aanleg van een rioolput, de diepere archeologische lagen te onderzoeken. Een zeer opmerkelijke waarneming is dat hier op diepte (circa 1,5 m) waarschijnlijk nog middeleeuwse ophogingslagen in situ aanwezig zijn. De waarneming zou een eerste indicatie kunnen zijn dat de tot dusver geldende theorie, dat de noordzijde van de Oude Haven pas vanaf de Nieuwe Tijd werd bewoond, niet juist is. Voorgaande kleine onderzoeken aan de noordzijde van de Oude Haven leverden tot nu toe enkel een beeld van (natuurlijke) overstromingslagen op. Gezien de zeer ingewikkelde bodemopbouw van Medemblik door de vele overstromingen en ophogingen, die ook aan de zuidzijde van de Oude Haven zijn waargenomen, is het mogelijk dat voorgaand onderzoek bij toeval in verspoelde delen heeft plaatsgevonden. Bovendien ligt de noordzijde van de Oude Haven op een natuurlijk lager deel dan de zandige voormalige getijdengeul die de zuidkant van de Oude Haven al in vroege perioden zo goed bewoonbaar maakt. Het is waarschijnlijk dat de minder vaste bodemstructuur (klei en veen) van het noordelijke gebied dit deel in het verleden ook kwetsbaarder heeft gemaakt voor het geweld van overstromingen en dat hier meer land werd afgeslagen. De archeologie is hier daarom mogelijk minder goed bewaard gebleven. Alhoewel de waarnemingen die in deze kleine put zijn gedaan door verder onderzoek dienen te worden onderbouwd, zou het kunnen dat de oude reconstructiemodellen van een middeleeuws Medemblik aan de zuidzijde van de Middenleek moeten worden aangepast.

Tussen de middeleeuwse lagen die hierboven zijn beschreven en het (voormalige) water van de Oude Haven zijn ophogings- en aanplempingslagen en een houten balk uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd aangetroffen. De houten balk kon dendrochronologisch worden gedateerd in de late 11<sup>de</sup> of 12<sup>de</sup> eeuw (na 1086) en vormt mogelijk onderdeel van een kadeconstructie of fundering. Het dikke pakket gecompriemd zeegras dateert waarschijnlijk uit de 18<sup>de</sup> eeuw of later. In het profiel was duidelijk te zien dat het geen dijklichaam betreft, maar een aanplempingslaag van de oever/kade, mogelijk na een overstroming.

Vrijwel recht voor het voormalige stadhuis is een klein deel van een muurwerk aangetroffen. Het type baksteen doet vermoeden dat dit een relatief recent bouwwerk moet zijn, mogelijk een (sier)muurtje met rollaag uit de 19<sup>de</sup> of 20<sup>ste</sup> eeuw.

### Locatie 2: Oude Haven oost – Wijdsteeg – Oosterhaven

In de oostelijke sleuf is het bodembestand ten noorden van de Oude Haven tot 1 m –mv vrijwel geheel verstoord door de aanleg van een nieuwbouwwijk in 1980. Op één locatie kon een klein profiel worden onderzocht, maar hier waren enkel 20<sup>ste</sup>-eeuwse ophogingslagen zichtbaar.

Aan de noordzijde van de Wijdesteeg zijn de funderingsresten van een gebouw uit waarschijnlijk de vroege 16<sup>de</sup> eeuw aangetroffen. De rooilijn van de gebouwen ten zuiden van de Oude Haven is sinds deze periode niet (meer) veranderd. Interessant is hier de relatie tussen de funderingsresten en de mogelijke "brandlaag" die in het profiel is waargenomen. Op dit moment lijkt het waarschijnlijk dat de "brandlaag" het restant is van de stadsbrand uit 1517 en dat het gebouw kort hierna is gebouwd. Vóór 1560 moet het gebouw zijn gesloopt om plaats te maken voor de aanleg van de Wijdesteeg. Een andere mogelijkheid is dat het gebouw is vernietigd bij de tweede grote stadsbrand in 1555 en dat daarna is besloten tot de aanleg van de Wijdesteeg. Bovenstaande waarnemingen zijn een indicatie dat het noordelijke deel van de Wijdesteeg tussen circa 1520 en 1560 moet zijn aangelegd.

Ongeveer 10 m ten zuiden van bovengenoemde funderingsresten is een concentratie middeleeuwse bakstenen aangetroffen. Waarschijnlijk zijn deze als vloer hergebruikt, al is het niet duidelijk of dit inpandig of op een achterterrein is gebeurd. De stratigrafie maakt het waarschijnlijk dat deze restanten bij een ouder pand horen dan de funderingsresten die aan de noordzijde van de Wijdesteeg zijn gezien. Helaas konden geen andere sporen met de bakstenen vloer in verband worden gebracht, waardoor niets bekend is over het bijbehorende pand.

Een groot deel van het gebied ter hoogte van de Oostersteeg bestond uit een dikke gelaagde ophogingslaag met brokken veen. Alhoewel de laag vrijwel geen vondsten opleverde, lijkt het waarschijnlijk dat dit een (laat)middeleeuwse ophogingslaag betreft. Het gebied was in deze periode waarschijnlijk in gebruik als achtertuin/terrein van de gebouwen die langs de Oude Haven stonden. Zoals elders in Medemblik is waargenomen was dit gebied, vergeleken met de zandige rug direct langs de Oude Haven, waarschijnlijk nat en was het ontwateren en ophogen hiervan een zeer gebruikelijk fenomeen. Aangezien zo weinig vondsten en vrij veel veen in de ophogingslaag aanwezig waren, is het waarschijnlijk dat de grond uit het niet-bewoonde gebied buiten de stad is gehaald.

Ten zuiden van de Oostersteeg was de zichtbare bodemopbouw in de Wijdesteeg grotendeels verstoord. Waarschijnlijk is de bovenkant van een 18<sup>de</sup>-eeuwse ophogingslaag aangetroffen.

Direct ten noorden van de kademuur van de Oosterhaven is een wat dieper profiel waargenomen. In het profiel waren veel lagen zichtbaar, waarvan de bovenste waarschijnlijk allemaal 20<sup>ste</sup>-eeuwse vlijlagen van de bestrating van de Oosterhaven betreffen. Onder de vlijlagen lagen verschillende kleiige ophogingslagen, waarvan het niet mogelijk was deze te dateren.

Ten zuiden van de kademuur bestond het bovenste gedeelte van het bodemprofiel geheel uit recent zand. Op één plek was een licht grijsblauwe kleilaag zichtbaar die mogelijk uit de 18<sup>de</sup> of 19<sup>de</sup> eeuw dateert.

De keramiëscherven verzameld tijdens de archeologische begeleiding bij de graafwerkzaamheden zijn over het algemeen losse vondsten uit de storthoop. Afgezien van de globale locatie, zijn de vondsten niet meer op spoor te herleiden. Dit maakt dat het keramisch vondstmateriaal grotendeels slechts een globaal beeld schetst van de materiële cultuur in de binnenstad van Medemblik. De aangetroffen keramiësoorten komen overeen met wat er doorgaans elders in de regio West-Friesland wordt gevonden: inheemse producten samen met importen uit Duitsland, het Middellandse gebied en China.

Onder de metaalvondsten zaten twee bijzondere munten: een zilveren penning van Jan I, 1298-1299, en een zilveren stuiver uit Leeuwarden, 1596. Ook de vondst van een middeleeuws spinlood met houtresten is opmerkelijk.

## 7 Beantwoording onderzoeksvragen

Hier wordt antwoord gegeven op de vraagstellingen uit PvE.

### Middeleeuwen/Nieuwe Tijd

*1. Zijn de kademuren en houten beschoeiingen van de havens en gedempte grachten in de Oude Haven, de Wijdesteeg en de Oosterhaven nog aanwezig in de bodem? Zo ja, hoe ziet de constructie eruit? Uit welke periode dateren de resten? Zijn meerdere fasen te onderscheiden? Is hergebruikt (scheeps)hout in de beschoeiingen toegepast?*

Slechts op één locatie is mogelijk het restant van een houten beschoeiing aangetroffen. De houten balk (S6, M04) die in werkput 4 is aangetroffen betreft mogelijk een restant van een houten beschoeiing uit de late 11<sup>de</sup> of de 12<sup>de</sup> eeuw. Het is echter ook mogelijk dat de houten balk onderdeel uitmaakt van een fundering.

*2. Hoe ziet de bodemopbouw van het land tussen de Westfriese Omringdijk en de Oosterhaven eruit? Uit welke periode dateren de ophogingslagen? Is een natuurlijke veenlaag aanwezig?*

Tijdens het onderzoek zijn vooral ophogingslagen aangetroffen die verband houden met de eeuwenlange strijd van de stad tegen het water. Sommige ophogingslagen lijken onderdeel uit te maken van het "gewone" ophogingsproces dat overal in West-Friesland vanaf de Middeleeuwen plaatsvindt. Andere waargenomen lagen, zoals het samengeperste pakket zee gras, lijken meer aanplempingslagen die mogelijk zijn aangebracht na een overstroming. De meeste lagen dateren uit de 18<sup>de</sup> tot 20<sup>ste</sup> eeuw, omdat de gegraven sleuf relatief ondiep is aangelegd. Op een enkele locatie zijn de diepere lagen bereikt, waarvan de oudste mogelijk in de 12<sup>de</sup> of 13<sup>de</sup> eeuw dateren. Nergens is tijdens het onderzoek diep genoeg gegraven om de natuurlijke bodem te bereiken en deze is daarom ook niet onderzocht. Ook is geen natuurlijke veenlaag waargenomen, als zijn wel enkele ophogingslagen met weinig materiaal aanwezig.

*3. Was het water van de Oude Haven oorspronkelijk breder en is dit op een zeker moment versmald? Zo ja, wanneer en waarmee is dit gebeurd? Had de Middenleek ooit een andere loop dan de latere Oude Haven?*

De echte bedding van de Middenleek is tijdens het onderzoek niet waargenomen. Om hier uitspraken over te doen is het noodzakelijk een groter en dieper bodemprofiel te bekijken. De enige lagen ten noorden van de Oude Haven die mogelijk uit de Middeleeuwen dateren bevinden zich op circa 35 m ten noorden van het midden van het 19<sup>de</sup>-eeuwse water van de Oude Haven. Mogelijk is dit een indicatie dat het water toen veel breder was en deels tot onder de latere bebouwing reikte. Ook aan de zuidzijde van de Oude Haven is een verschuiving van bewoning waargenomen in de Middeleeuwen.<sup>108</sup> Het is een mogelijkheid dat een dergelijke verschuiving ook aan de noordkant heeft plaatsgevonden. Tijdens het onderzoek zijn geen indicaties gevonden dat de Middenleek ooit een andere loop had dan de Oude haven.

*4. Zijn aan de Oude Haven of elders binnen het plangebied resten van huizen, bijgebouwen en putten aanwezig? Uit welke periode dateren de sporen en structuren? Wat kan worden gezegd over de constructie, indeling en functie van de gebouwen? Kunnen vondstcomplexen worden gekoppeld aan huishoudens?*

Drie sporen kunnen mogelijk in verband worden gebracht met gebouwen. De houten balk

---

108 Van Leeuwen 2014, 164.

(S6) in werkput 4 uit de late 11<sup>de</sup> of 12<sup>de</sup> eeuw vormt mogelijk onderdeel van een fundering van één van de gebouwen direct ten westen van het voormalige stadhuis. Aan de noordzijde van de Wijdesteeg is een deel van de fundering (S1) van een gebouw uit de periode 1520-1560 aangetroffen. De fundering van het gebouw bestond uit voornamelijk rode bakstenen. Onder de inpandige vloer was waarschijnlijk een vlijlaag van schelpresten aanwezig. Een verzameling hergebruikte middeleeuwse bakstenen (S2) vormen mogelijk deel van een vloer die waarschijnlijk vóór het hiervoor genoemde pand, maar zeker vóór 1560 dateert. Indien het om een inpandige vloer gaat, illustreert dit dat de gebouwen aan de Oude Haven ruim 10 m diep waren. Van iedere constructie is slechts één element (hout, muurwerk of vloer) aangetroffen, waardoor niets te zeggen is over de verdere constructie, indeling of functie. In geen van de gevallen kunnen concentraties vondsten aan de sporen worden gekoppeld.

### Nieuwe Tijd

*5. Zijn in het plangebied resten van bruggen aanwezig? Zo ja, uit welke periode dateren deze resten? Welke materialen zijn gebruikt? Zijn meerdere fasen te onderscheiden? Wat kan worden gezegd over de constructie van de bruggen?*

Tijdens het onderzoek zijn geen restanten van bruggen(hoofden) aangetroffen.

*6. Zijn resten aanwezig van een stenen sluisje of overkluizing de Wijdesteeg? Zo ja, hoe ziet de constructie eruit? Welke materialen zijn gebruikt? Zijn meerdere fasen te onderscheiden?*

Tijdens het onderzoek zijn geen restanten van een sluisje of overkluizing aangetroffen.

*7. Waarmee zijn de Oude Haven en het Gedempt Achterom gedempt?*

Door de geringe diepte van de sleuf was het niet mogelijk te onderzoeken met welk materiaal de Oude Haven is gedempt. Ter hoogte van het Gedempt Achterom hebben recente rioleringswerkzaamheden het bodemarchief aangetast, waardoor hier alleen nog bouwzand aanwezig was.

*8. Zijn ten noorden van de Oude Haven oude dijklichamen aanwezig, zowel binnen als buiten de huidige Westfriese Omringdijk? Zo ja, uit welke tijd dateren deze dijklichamen? Welke materialen zijn er in de verschillende perioden gebruikt om de dijklichamen aan te leggen, te repareren of op te hogen? Zijn onder de dijk nog sporen van bewoning aanwezig?*

Enkel in de Westfriese Omringdijk zelf zijn restanten van oude dijkophogingslagen aangetroffen. Alleen de top van de dijk is onderzocht. De lagen bestaan allemaal hoofdzakelijk uit klei, met verschillende inmengingen zoals puin en schelp. In de lagen was relatief veel vondstmateriaal uit allerlei perioden aanwezig. Toch lijkt het waarschijnlijk dat de vondsten secundair zijn gedeponeerd en de lagen in feite uit de 19<sup>de</sup> of 20<sup>ste</sup> eeuw dateren. Het is niet waarschijnlijk dat de samengeperste laag zeegras, die direct ten noorden van de Oude Haven is gevonden, onderdeel uitmaakt van een dijklichaam.

## 8 Samenvatting

Voor de aanleg van nutsvoorzieningen door de gemeente Medemblik (elektra en riool) zijn in 2015-2106 op twee locaties in de stad sleuven gegraven. Op sommige stukken werden grotere gaten gegraven voor de aanleg van een rioolput (zie bijlage 1). De verwachting was vooraf da binnen het plangebied bewoningsresten aanwezig kunnen zijn uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd vanaf ca. 800 n.Chr.

Tijdens het onderzoek is naar de volgende vragen gekeken<sup>109</sup>:

1. Zijn resten van de kademuren en houten beschoeiingen aanwezig?
2. Hoe ziet de bodemopbouw eruit?
3. Was het water van de Oude Haven oorspronkelijk breder?
4. Zijn binnen het plangebied resten van huizen, bijgebouwen en putten aanwezig?
5. Zijn in het plangebied resten van bruggen aanwezig?
6. Zijn resten aanwezig van een stenen sluisje of overkluizing de Wijdesteeg?
7. Waarmee zijn de Oude Haven en het Gedempt Achterom gedempt?
8. Zijn ten noorden van de Oude Haven oude dijklichamen aanwezig?

De sporen zijn zo goed mogelijk schoongemaakt, ingemeten, getekend, gefotografeerd en beschreven. Diverse profielen gedocumenteerd. De werkputten en sporen zijn ingemeten. Alle sporen zijn op tekening vastgelegd op schaal 1:20. Al het vondstmateriaal is met de hand of met de metaaldetector en voor zover mogelijk per spoor verzameld.

Bij de uitwerking zijn de keramiek- en glasvondsten gedetermineerd volgens het 'Deventersysteem'. De uitwerking van het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg), de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.0) en het Kwaliteitshandboek Hoorn.<sup>110</sup>

### Locatie 1: Oude Haven west

De Westfriese Omringdijk is tot in de 20<sup>ste</sup> eeuw regelmatig opgehoogd en verstevigd. Waarschijnlijk werd materiaal uit de directe omgeving van de stad gebruikt.

Waarschijnlijk zijn tussen het treinstation en het voormalige stadhuis middeleeuwse ophogingslagen aanwezig. Dit is een eerste indicatie dat de tot dusver geldende theorie, dat de noordzijde van de Oude Haven pas vanaf de Nieuwe Tijd werd bewoond, niet juist is. Mogelijk dienen de oude reconstructiemodellen van een middeleeuws Medemblik aan enkel de zuidzijde van de Middenleek te worden aangepast.

Tussen de middeleeuwse lagen die hierboven zijn beschreven en het (voormalige) water van de Oude Haven zelf zijn ophogings- en aanplempingslagen en een houten balk uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd aangetroffen. De houten balk kon dendrochronologisch worden gedateerd in de late 11<sup>de</sup> of de 12<sup>de</sup> eeuw en vormt mogelijk onderdeel van een kadeconstructie of fundering. Een dik aanplempingspakket gecompriemd zeegras dateert waarschijnlijk uit de 18<sup>de</sup> eeuw of later.

Vrijwel recht voor het voormalige stadhuis is een klein deel van een (sier)muur uit de 19<sup>de</sup> of 20<sup>ste</sup> eeuw aangetroffen.

<sup>109</sup> De onderzoeksvragen zijn hier ingekort, voor volledige beschrijving zie 3.1.

<sup>110</sup> Archeologie West-Friesland 2016.

## Locatie 2: Oude Haven oost – Wijdesteeg – Oosterhaven

In de oostelijke sleuf is het bodembestand ten noorden van de Oude Haven tot 1 m –mv vrijwel geheel verstoord door de aanleg van een nieuwbouwwijk in 1980.

Aan de noordzijde van de Wijdesteeg zijn de funderingsresten van een gebouw aangetroffen dat waarschijnlijk uit de periode 1520-1560 dateert. Ook zijn mogelijk resten van de stadsbrand uit 1517 waargenomen. Het lijkt dat de noordzijde van de Wijdesteeg tussen 1520 en 1560 is aangelegd.

Een klein restant van een vloer gemaakt van hergebruikte middeleeuwse bakstenen dateert mogelijk uit de vroege 16<sup>de</sup> eeuw of eerder.

Een groot deel van het gebied ter hoogte van de Oostersteeg bestond uit een dikke gelaagde (laat)middeleeuwse ophogingslaag met brokken veen.

Ten zuiden van de Oostersteeg was de zichtbare bodemopbouw in de Wijdesteeg grotendeels verstoord. Waarschijnlijk is de bovenkant van een 18<sup>de</sup>-eeuwse ophogingslaag aangetroffen.

Direct ten noorden van de kademuur van de Oosterhaven is een wat dieper profiel waargenomen, waar bovenin waarschijnlijk allemaal 20<sup>ste</sup>-eeuwse vlijlagen van de bestrating van de Oosterhaven zichtbaar waren. Onder de vlijlagen waren verschillende kleiige ophogingslagen zichtbaar, waarvan het niet mogelijk was deze te dateren.

Ten zuiden van de kademuur bestond het bovenste gedeelte van het bodemprofiel geheel uit recent zand. Op één plek was een licht grijsblauwe kleilaag zichtbaar die mogelijk uit de 18<sup>de</sup> of 19<sup>de</sup> eeuw dateert.

## 9 Literatuur

Aa, A.J. van der, 1846. *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, zevende deel.

Archeologie West-Friesland, 2016. *Kwaliteitshandboek van de Archeologische Dienst Gemeente Hoorn/West-Friesland*. Gemeente Hoorn, Hoorn.

Bartels, M.H., 2006. Tufsteen, duyfsteen, dufsteen; handel, bouw en sloop in harde bouwmaterialen in middeleeuws Deventer, in: H. de Beer, et al. (red.), *Liber amicorum aangeboden aan Henk Nalis ter gelegenheid van zijn afscheid als archivaris van de Gemeente Deventer*, 21-30.

Bartels, M.H., e.a., 2016. *Dwars door de dijk. Archeologie en geschiedenis van de Westfriese Omringdijk tussen Hoorn en Enkhuizen*, Hoorn.

Bartels, M.H., 2010. De tufsteen kerk van Zwaag, in: J. Buchner, R. Lodde-Tolenaar en C.P. Schrickx (red.), *De Hervormde Kerk van Zwaag. De kerk, het dorp, de geschiedenis* (Bouwhistorische Reeks Hoorn – deel 14), 55-64.

Belonje, J. en R. Kaptein, 1943. 'Een kroniek van Medemblik', *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* deel 64, 45-107.

Bergh, L.P.C. van den, 1866. *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, 255-257.

Besteman, J.C., 1989. 'De pre-stedelijke ontwikkeling van Medemblik van vroeg-middeleeuwse handelsplaats naar middeleeuwse stad' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 13-38.

Besteman, J.C. & R.W. Brandt, 1976. Archeologisch Nieuws. Medemblik, in: *BKNOB 75*, Amersfoort, 259-261.

Boon, P., 1989. 'Medemblik en de zeevaart' in: in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 55-66.

Brieffies, W.F.M., 1989. 'De Pekelharinghaven' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 67-76.

Burger van Schoorel, D., 1767. *Chronyk van de stad Medemblik*, Hoorn.

Clevis, H. en M. Klomp, 2012. Van stinksloot tot riool, *Archeologische Rapporten Zwolle* 65.

Duijn, D.M., 2011. Het verhaal van een West-Friese wereldstad. Een onderzoek naar de opkomst, bloei en neergang van Enkhuizen tot 1800 aan de hand van archeologische en historische bronnen. *West-Friese Archeologische Rapporten* 31, Hoorn.

Egmond, W.S. van, 2005. 'Radbod van de Friezen, een aristocraat in de periferie', *Millennium tijdschrift voor middeleeuwse studies* jaargang 19, 24-44.

Fruin, R., 1866. *Informacie up den staet, faculteyt ende gelegentheyte van de steden ende dorpen van Hollant ende Vrieslant om daerna te reguleren de nyeuwe schiltaele, gedaen in den jare 1514.*

Gawronski, J. & J. Veerkamp, 2004. Bakstenen. Bouwstenen van Amsterdam, in *Monumenten & Archeologie* 3, Bureau Monumenten en Archeologie, Amsterdam, 11-23.

Gerritsen, S., C. van der Linde, J. Leek & L. Kootker, 2017. Van het Voorland verdwenen. Archeologisch onderzoek rond het kerkhof van laatmiddeleeuws Almersdorp, vlakbij Opperdoes, gemeente Medemblik, *Noord-Hollandse Archeologische Publicaties* – 4, Haarlem.

Groeneweg, G., 1992. *Bergen op Zooms aardewerk. Vormgeving en decoratie van gebruiksaardewerk gedurende 600 jaar pottenbakkersnijverheid in Bergen op Zoom, Waalre.*

Illisch, P., 1997. 'Münzprägung im Hertogtum Niederlotharingen', *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 84/85.

Junius, H., 2011. *Holland is een eiland. De Batavia van Hadrianus Junius (1511-1575)*. Inleiding en vertaling door Nico de Glas, Hilversum.

Klijn, E.M.Ch.F., 1995. *Loodglazuuraardewerk in Nederland. De collectie van het Nederlands Openluchtmuseum*, Arnhem.

Koch, A.C.F. e.a., 1970. *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, Den Haag.

Leek, J., 2016. *Door de zee verzwolgen. Een nieuwe archeologische en landschappelijke benadering van de verloren middeleeuwse nederzettingen in de Wieringermeer aan de hand van het onderzoek van dr. Wouter Cornelis Braat*, Bachelor-scriptie Saxion, Hoorn.

Leeuwen, J. van, in prep. Uitwerking archeologische begeleiding Koningshof, Medemblik, Archeologie West-Friesland, *West-Friese Archeologische Rapporten*, Hoorn.

Leeuwen, J. van, 2014. *Middeleeuws Medemblik. Een centrum in de periferie. Archeologisch onderzoek naar de (vroeg)middeleeuwse handelsnederzetting en het oudste regionale centrum van West-Friesland in de periode 675-1289*, Archeologie West-Friesland, *West-Friese Archeologische Rapporten* 61, Onderzoeksmasterscriptie UvA, Hoorn.

Leeuwen, J. van, 2015. *Programma van Eisen. Oude Haven – Wijdesteeg – Oosterhaven, Medemblik*, Archeologie West-Friesland, Hoorn, 09-11-2015.



Leeuwen, J. van & M.H. Bartels, 2015. *Archeologische Quicksan. Sleuven riviercruises, Medemblik, gemeente Medemblik*, Archeologie West-Friesland, Hoorn.

Lesger, C.M., 1990. *Hoorn als stedelijk knooppunt. Stedensystemen tijdens de late middeleeuwen en vroegmoderne tijd*.

Meulen, A., van der en P. Smeele, 2004. Laat achttiende-eeuwse experimenten met Delft in de hoofdrol: Roomcouleurd aardewerk. *Vormen uit Vuur: Mededelingenblad Nederlandse vereniging van vrienden van ceramiek en glas* 2004/3, 2-18.

Mieris, F. van, 1753. *Groot Charterboek der Graven van Holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland, beginnende met de eerste en eindigende met Jacoba van Beyeren*, Leiden.

Oppermann, O., 1919. *Untersuchungen zur nordniederlandischen Geschichte des 10. bis 13. Jahrhunderts*, Utrecht.

Raat, M., 2017. Grote Pier en de belegering van Westfriesland in 1517, *West-Friesland Oud & Nieuw* 84<sup>e</sup> jaarboek Westfries Genootschap, 28-35.

Rickard, J. & D. Carpentier, 2004. The Little Engine That Could: Adaptation of the Engine-Turning Lathe in the Pottery Industry. *Ceramics in America 2004*, [www.chipstone.org/article.php/151/Ceramics-in-America-2004/The-Little-Engine-That-Could:-Adaptation-of-the-Engine-Turning-Lathe-in-the-Pottery-Industry](http://www.chipstone.org/article.php/151/Ceramics-in-America-2004/The-Little-Engine-That-Could:-Adaptation-of-the-Engine-Turning-Lathe-in-the-Pottery-Industry).

Schrickx, C.P., in prep. *Uitwerking archeologische begeleiding overkluizing Glop, Hoorn*, Archeologie West-Friesland, Archeologie West-Friesland, West-Friese Archeologische Rapporten, Hoorn.

Schrickx, C.P., 2013. Een nieuwe wijk achter de Nieuwstraat. Archeologisch onderzoek op het perceel Achterom 14 in Medemblik, Archeologie West-Friesland, *West-Friese Archeologische Rapporten* 52, Hoorn.

Schrickx, C.P., 2014. Vier eeuwen wonen op de hoek van de Westerstraat en de Davidstraat. Archeologisch onderzoek op de percelen Westerstraat 222 en Davidstraat 1 in Enkhuizen, Archeologie West-Friesland, *West-Friese Archeologische Rapporten* 58, Hoorn.

Schrickx, C.P., 2016. Het Mariaconvent in Medemblik. Archeologisch onderzoek op de percelen Bagijnhof 35-37 in Medemblik, Archeologie West-Friesland, *West-Friese Archeologische Rapporten* 95, Hoorn.

Soetens, J., 2001. *In glas verpakt/Packaged in glass. European bottles. Their History and Production*, Amsterdam.

Stellingwerf, W., 2016. *The Patriot behind the pot. A historical and archaeological study of ceramics, glassware and politics in the Dutch household of the Revolutionary Era: 1780-1815*, masterscriptie RUG, Groningen.

Swart, P., 2008. 'Wij willen Haarlemmer bier! Bier, bierhandelaren en bierbrouwerijen in Medemblik', *Jaaruitgave 2007-2008 Oudheidkundige Vereniging "Medemblik" opgericht 1962*, 13-27.

Teeling, P.S., 1989. 'Landmeters in Medemblik' in: F.J. Bakker, W.F.M. Briefies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 100-105.

Timmerman, L.A., 2017. *Middeleeuwse agrarische veenontginningen in de Vier Noorder Koggen. Een interdisciplinair onderzoek naar de opbouw van het natuurlijke landschap en de kolonisatie- en ontginningsgeschiedenis van West-Friesland (800-1300)*, ongepub. Masterscriptie Landschapsgeschiedenis Rijksuniversiteit Groningen, Broek op Langedijk.

Tirion, I., 1744. *Hedendaagsche historie of tegenwoordige staat van alle volkeren; XVde deel*, Amsterdam.

Tirion, I., 1752. *Het verheerlykt Nederland, of, Kabinet van hedendaagsche gezigten*, vierde deel, Amsterdam.

Verhaeghe, F., 1982. Laat-middeleeuws hoogversierd aardewerk in de Lage Landen, in de "porseleinkast" van de laatmiddeleeuwse burger, in: J. Aarnoudse (red.), *Rotterdam papers IV. A contribution to medieval archaeology*. Rotterdam, 151-173.

Walda, M. 2016. 'Daar het amoveren van gebouwen in deze dagen zo algemeen is'. Het stedelijk beleid inzake krimp in Hoorn en Enkhuizen in de lange achttiende eeuw, in: *Bulletin KNOB*, jaargang 115, nummer 4, Amersfoort.



**Bijlage 1**

**Overzicht 1**

**Gemeente Medemblik | Medemblik | Oude Haven-Wijdesteeg**

Project 425

OM-nummer 3978773100

Tekenaar J. van Leeuwen

Schaal 1:500 (A4)

© Archeologie West-Friesland 2017





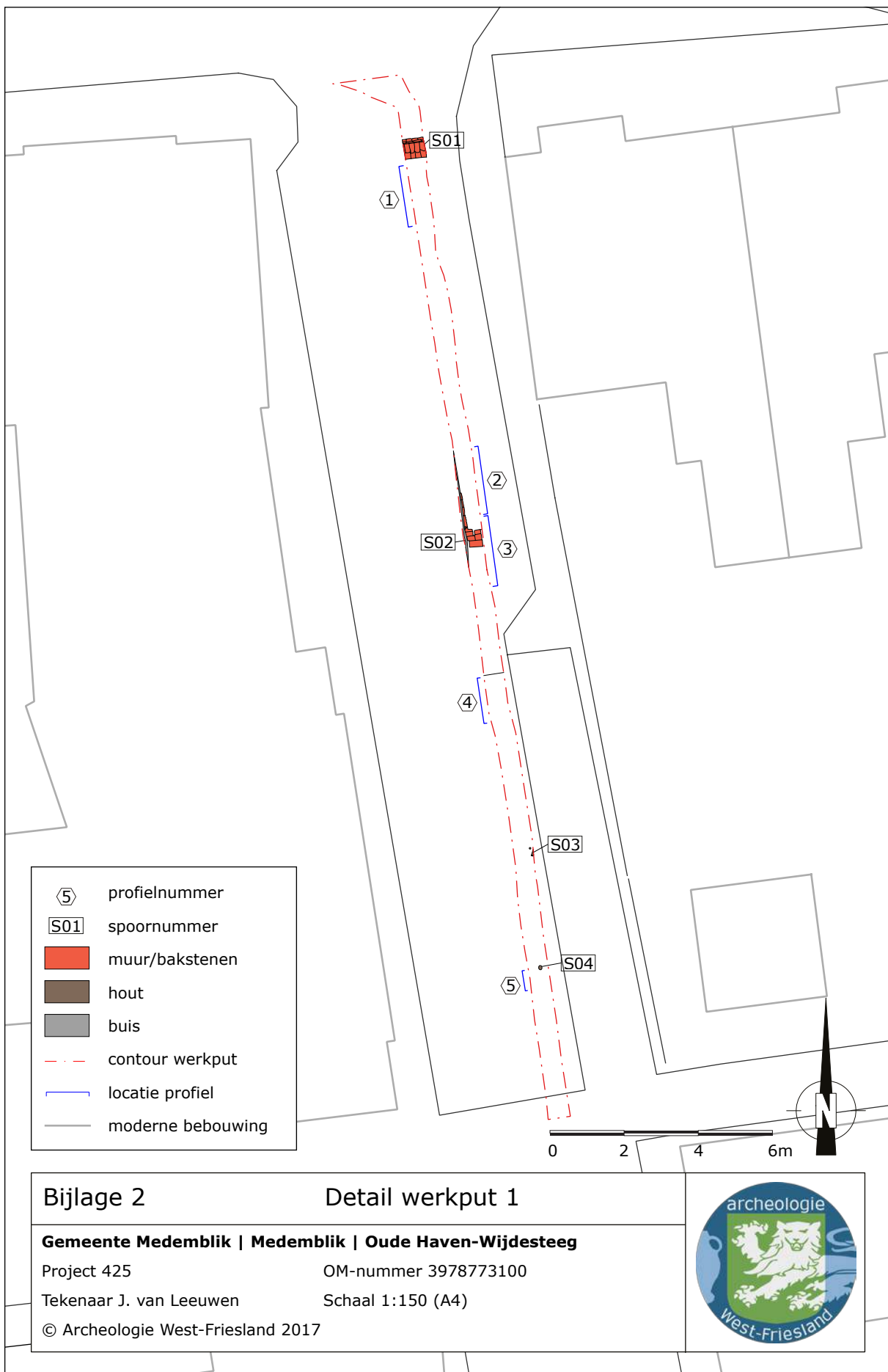


	profielnummer
	locatie profiel
	contour werkput

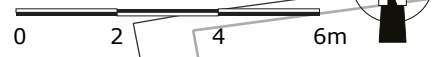
<b>Bijlage 1</b>	<b>Overzicht 2</b>
<b>Gemeente Medemblik   Medemblik   Oude Haven-Wijdesteeg</b>	
Project 425	OM-nummer 3978773100
Tekenaar J. van Leeuwen	Schaal 1:1000 (A4)
© Archeologie West-Friesland 2017	








- ⑤ profielnummer
- S01 spoornummer
- muur/bakstenen
- hout
- buis
- - - contour werkput
- locatie profiel
- moderne bebouwing

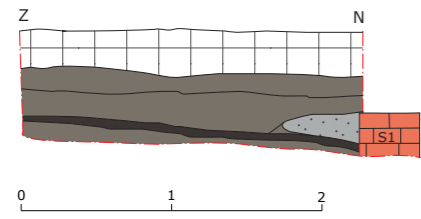


<b>Bijlage 2</b>	<b>Detail werkput 1</b>	
<b>Gemeente Medemblik   Medemblik   Oude Haven-Wijdesteeg</b>		
Project 425	OM-nummer 3978773100	
Tekenaar J. van Leeuwen	Schaal 1:150 (A4)	
© Archeologie West-Friesland 2017		

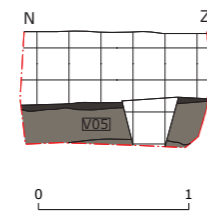




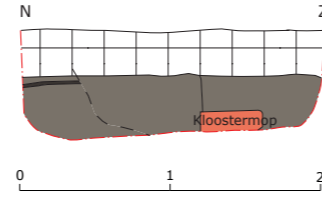
1 Westprofiel werkput 1



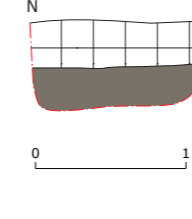
2 Oostprofiel werkput 1



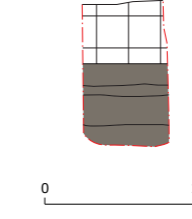
3 Oostprofiel werkput 1



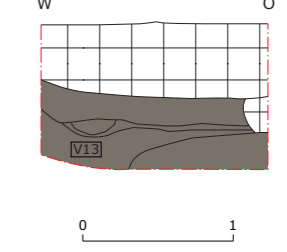
4 Westprofiel werkput 1



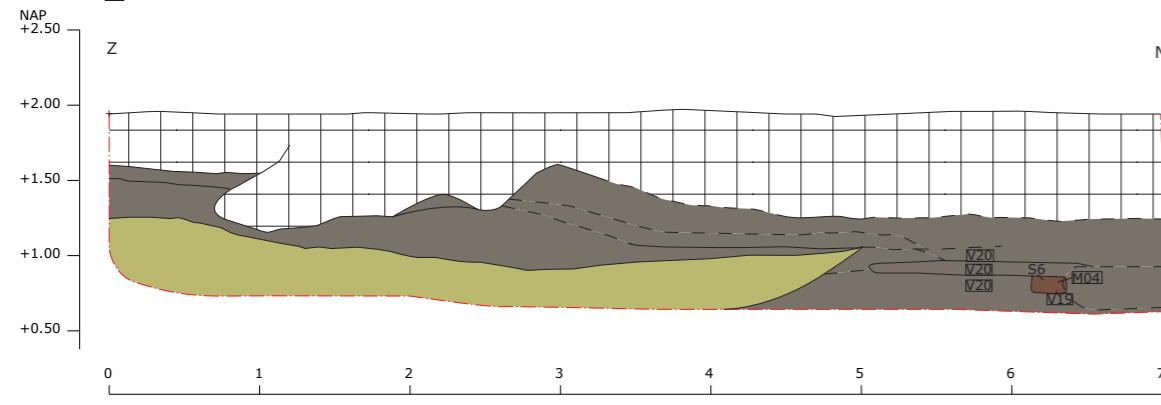
5 Westprofiel werkput 1



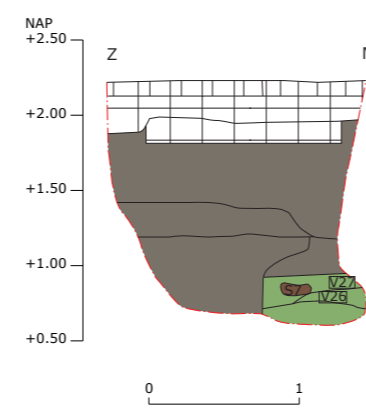
6 Zuidprofiel werkput 3



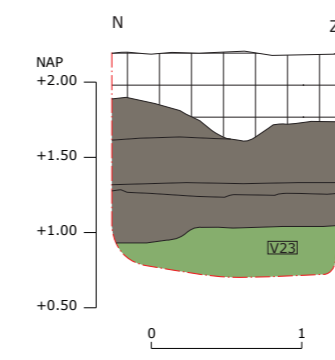
7 Westprofiel werkput 4



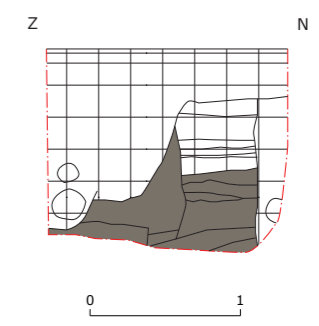
8 Westprofiel werkput 4



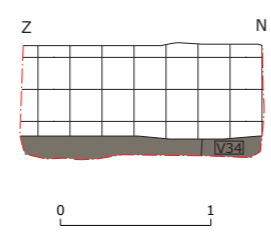
9 Oostprofiel werkput 4



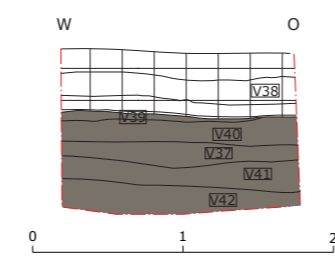
10 Westprofiel werkput 6



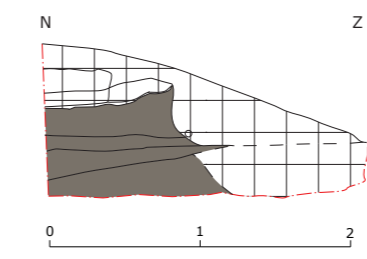
11 Westprofiel werkput 7



12 Noordprofiel werkput 8



13 Oostprofiel werkput 8



Bijlage 3

Profielen

Gemeente Medemblik | Medemblik | Oude Haven-Wijdesteeg  
 Project 425 OM-nummer 3978773100  
 Tekenaar J. van Leeuwen Schaal 1:50 (A3)  
 © Archeologie West-Friesland 2017



--- contour werkput	recente verstoring	schelpgruis
1 profielnummer	muur/bakstenen	aanplempingslaag
V23 vondstnummer	hout	middeleeuwse ophoging
S7 spoornummer	ophogingslaag	
M04 monsternummer	brandlaag	



## Bijlage 4: keramiek

Snr	Vnr	Sub	Materiaalsoort	Vorm	Type	Rand	Overig	Totaal	MAE	Decoratie	Productieplaats	Opmerkingen
	1		steengoed 4 (bijna-steengoed)				1	1	1			opsplit
	1		steengoed 1 (zonder glazuur)	kan			5	5	2		Siegburg	asblos
	1		witbakkend aardewerk				1	1	1			koperoxide
	1		pijpaarde	tabakspijp			1	1	1			steelfragment
	2		steengoed 4 (bijna-steengoed)	kan			1	1	1			
	5		kogelpot aardewerk				1	1	1			
	6		roodbakkend aardewerk				1	1	1			grof baksel
	6		kogelpot aardewerk				2	2	1			
	10		steengoed 4 (bijna-steengoed)	kan		1	3	4	2			
	11		roodbakkend aardewerk			1	1	2	1		Friesland	
	11		roodbakkend aardewerk				1	1	1			
	11		roodbakkend aardewerk	bord	17	1		1	1	slingerlijn en concentrische cirkels van wit slijb	Nederrijns gebied	
	11		roodbakkend aardewerk	bakpan	6	1		1	1		Bergen op Zoom	
	11		majolica (Nederlands)	bord		1		1	1			opsplit
	11		witbakkend aardewerk	bakpan		1		1	1			koperoxide
	11		kogelpot aardewerk	kogelpot			1	1	1	bezemstreek		opsplit
	12		roodbakkend aardewerk				2	2	1			
	12		roodbakkend aardewerk	bord	6	1		1	1	silbboogjes		
	12		roodbakkend aardewerk	grape		1		1	1			
	15		Aziatisch porselein	korn			1	1	1	blauwe beschildering	China	Kangxi periode
	16		roodbakkend aardewerk				4	4	1	silbversiering	Friesland	
	16		majolica (Nederlands)			1		1	1			
	16		pijpaarde	tabakspijp		1		1	1		Gouda	ovaal model
5	17		Aziatisch porselein	bord			1	1	1	"melk en bloed" decor met huisje en boom	China	
6	18		faience (Nederlands)				1	1	1	blauwe beschildering	Delft	voorwerp op pootjes
6	19		kogelpot aardewerk				1	1	1			
6	20		steengoed 5 (proto-steengoed)				1	1	1			
6	20		kogelpot aardewerk				1	1	1			
6	20		kogelpot aardewerk				1	1	1			
	21		witbakkend aardewerk				1	1	1			koperoxide

21		faience (Nederlands)						1	1	1	1			
22		kogelpot aardewerk						1	1	1	1			
22		roodbakkend aardewerk						2	2	1	1			
24		Pingsdorfaardewerk						1	1	1	1			
25		kogelpot aardewerk	kogelpot	2	1			1	1	1	1			
26		Pingsdorfaardewerk						1	1	1	1			
29		kogelpot aardewerk						1	1	1	1			
30		majolica (Nederlands)	bord					1	1	1	1		blauwe beschildering opgelegde witte kleistrips	
30	1	roodbakkend aardewerk	kan					1	1	1	1			Hoogversierd aardewerk
30		Pingsdorfaardewerk						1	1	1	1			
30		roodbakkend aardewerk						4	4	1	1		Friesland	
31		roodbakkend aardewerk	pot					1	1	1	1		Bergen op Zoom	doofpot
31		pijpaarde	tabakspijp		2				2	2	2		Gouda	merken vioolspeler en EP gekroond opspit
31		majolica (Nederlands)	bord		1			1	1	1	1			opspit
31		steengoed 2 (met glazuur)						1	1	1	1			opspit
31		steengoed 1 (zonder glazuur)	kan					1	1	1	1		Siegburg	opspit
31		steengoed 5 (proto-steengoed)						1	1	1	1			opspit
31		Pingsdorfaardewerk						1	1	1	1		Pingsdorf	opspit
31		roodbakkend aardewerk	grape					1	1	1	1			opspit
31		roodbakkend aardewerk						2	2	1	1		Friesland	
31		roodbakkend aardewerk	bakpan					1	1	1	1		Bergen op Zoom	
31		roodbakkend aardewerk	bakpan	1	1			1	1	1	1			opspit
31		roodbakkend aardewerk	pispot		1			1	1	1	1			opspit
31	2	roodbakkend aardewerk	deksel	16	1			1	1	1	1		Bergen op Zoom	doofpotdeksel
31	1	roodbakkend aardewerk	bloempot	26	5	20		1	25	2	2			ongeglazuurd
31		grijsbakkend aardewerk						1	1	1	1			opspit
32	1	industrieel wit	botervloot	NT	1			1	1	1	1		Engeland	creamware
32		industrieel wit	kop	2	1			1	1	1	1		Engeland	
33		steengoed 2 (met glazuur)	kan					1	1	1	1		Langerwehe	
33		roodbakkend aardewerk			1	2		3	3	1	1			
33		Italiaans tinglazuur	bord					1	1	1	1		Ligurie	
34		pijpaarde	tabakspijp					1	1	1	1			pijpensteel
35		witbakkend aardewerk	bord					1	1	1	1		Frechen	

35		roodbakkend aardewerk	bakpan		1	1	1	1	1	1					Bergen op Zoom	
35		roodbakkend aardewerk		12	1	1	1	1	1	1					Friesland	
35		roodbakkend aardewerk				5	2	5	2	5						
35		faience (Nederlands)	bord			1	1	1	1	1						
35		majolica (Nederlands)	bord		1	1	1	1	1	1						
35		roodbakkend aardewerk	bord			1	1	1	1	1					Nederrijns gebied	
35		Aziatisch porselein	bord		1	1	1	1	1	1					China	
35		steengoed 2 (met glazuur)	kan		1	1	1	1	1	1					Langerwehe	ijzerengobe
35		witbakkend aardewerk			1	1	2	1	1	1						koperoxide
35		roodbakkend aardewerk	bord		1	1	1	1	1	1						
35		steengoed 4 (bijna-steengoed)	kan			1	1	1	1	1						
35		pafrath-aardewerk	kogelpot			1	1	1	1	1					Pafrath	
35		maaslands wit aardewerk				1	1	1	1	1					Maasland	
35		kogelpot aardewerk				1	1	1	1	1						
35		kogelpot aardewerk	kogelpot			1	1	1	1	1						
35		kogelpot aardewerk	bakpan	3	1	1	1	1	1	1						
35		kogelpot aardewerk	kan	3	1	1	1	1	1	1						
35		pijpaarde	tabakspijp		2	2	2	2	2	2						trechtervormige pijpenkop
35		steengoed 1 (zonder glazuur)	kan		1	3	4	1	1	1					Siegburg	
36		roodbakkend aardewerk	komfoor		1	1	1	1	1	1					Bergen op Zoom	
36		pijpaarde	tabakspijp			2	2	1	1	1						pijpenstiel
36		Aziatisch porselein				1	1	1	1	1					China	
36		steengoed 2 (met glazuur)	fles			1	1	1	1	1					Westerwald	
36		steengoed 2 (met glazuur)	knikker		1	1	1	1	1	1						
36		roodbakkend aardewerk	kachelpan			1	1	1	1	1						Frankforter waar
36	1	roodbakkend aardewerk	strijkbout		1	1	1	1	1	1					Bergen op Zoom	
36		steengoed 2 (met glazuur)				1	1	1	1	1					Westerwald	
36		steengoed 5 (proto-steengoed)				1	1	1	1	1						
36		faience (Nederlands)	bord		1	2	3	3	3	3						
36		faience (Nederlands)				1	1	1	1	1						
36		steengoed 2 (met glazuur)	pot	2	1	1	1	1	1	1					Westerwald	

36	kogelpot aardewerk	bakpan	2	1		1	1	1	1	blauw strobloemenmotief	Engeland	pearlware
36	industrieel wit	kop			1	1	1	1	1			
37	witbakkend aardewerk				1	1	1	1	1			
37	faience (Nederlands)				1	1	1	1	1	blauwe florale motieven	Delft	
37	roodbakkend aardewerk				2	2	1	1	1			
37	Pingsdorfaardewerk				1	1	1	1	1			
38	Europees porselein	fles		1		1	1	1	1			
39	roodbakkend aardewerk	bord			1	1	1	1	1	gemarmerd slib	Friesland	
40	roodbakkend aardewerk			1		1	1	1	1			mortelresten
40	maaslands wit aardewerk	kan		1		1	1	1	1		Maasland	
41	roodbakkend aardewerk				1	1	1	1	1	slibboogjes		
42	kogelpot aardewerk	kogelpot		1	3	4	2			bezemstreekversiering		
43	kogelpot aardewerk	kogelpot			1	1	1	1	1	bezemstreekversiering		
43	roodbakkend aardewerk	bakpan			1	1	1	1	1		Bergen op Zoom	
43	roodbakkend aardewerk	grape			2	2	1					
43	roodbakkend aardewerk			1	2	3	1					
43	roodbakkend aardewerk				1	1	1	1	1		Friesland	
43	witbakkend aardewerk				1	1	1	1	1			
43	Italiaans tinglazuur	bord		1		1	1	1	1	Berettino blauw	Ligurië	
43	industrieel wit	kop		1		1	1	1	1		Engeland	creamware
43	pafrath-aardewerk	kogelpot			1	1	1	1	1		Pafrath	
45	roodbakkend aardewerk				1	1	1	1	1			
45	faience (Nederlands)	bord			1	1	1	1	1			
45	faience (Nederlands)	bord		3		3	3			blauw imitatie Kraak decor	Delft	
45	Aziatisch porselein	bord			1	1	1	1	1	Imari	China of Japan	
45	steengoed 2 (met glazuur)	pot			1	1	1	1	1	blauwe beschildering	Westerwald	
45	steengoed 2 (met glazuur)				1	1	1	1	1		Langerwehe	ijzerengobe
45	witbakkend aardewerk	grape			1	1	1	1	1			koperoxide
45	roodbakkend aardewerk	bakpan		1		1	1	1	1			
45	roodbakkend aardewerk	bord			1	1	1	1	1	gemarmerd slib	Friesland	
47	steengoed 2 (met glazuur)	fles			1	1	1	1	1		Westerwald	mineraalwaterfles
47	steengoed 4 (bijna-steengoed)	kan		1		1	1	1	1			asglazuur
47	Europees porselein	kop			1	1	1	1	1	groene lijn		

47		Pingsdorfaardewerk									2	2	1	1	1	1	verfstreken	Pingsdorf	
47		maaslands wit aardewerk									1	1	1	1	1	1			
47		roodbakend aardewerk									3	1	4	3					grotendeels ongeglaazuurd
47		kogelpot aardewerk	kogelpot			11					1	1	1	1	1	1			
47		kogelpot aardewerk	kogelpot			15					1	1	1	1	1	1			
47		kogelpot aardewerk									6	6	1	1	1	1			
47		kogelpot aardewerk	kogelpot								5	5	1	1	1	1	bezemstreekversiering		
47		steengoed 5 (proto-steengoed)	kan								2	2	1	1	1	1			
47		faience (Nederlands)	bord								1	1	1	1	1	1	blauwe motieven	Delft	
48		industrieel wit	kop								2	2	1	1	1	1	blauw drukdecor met een romantische voorstelling	Engeland	
48		faience (Nederlands)	kop								1	1	1	1	1	1	blauwe florale motieven	Delft	
48		faience (Nederlands)	bord								1	1	1	1	1	1	paarse concentrische cirkels	Delft	
48	2	majolica (Nederlands)	zalfpot								1	1	1	1	1	1	polychrome banden en streepjes		
48		Aziatisch porselein									1	1	1	1	1	1	blauw geschilderde Lange Lijns in landschap	China	Kangxi periode
48		industrieel wit	bord			3					1	1	1	1	1	1	gouden filet langs de rand		
48		industrieel wit	bord								1	1	1	1	1	1	groen gedrukt takjesdecor		
48		Aziatisch porselein	bord								1	1	1	1	1	1	blauw Kraakdecor	China	
48		majolica (Nederlands)	bord								1	1	1	1	1	1	blauw imitatie Kraakdecor		
48		industrieel wit	kom								1	1	1	1	1	1			
48		majolica (Nederlands)	bord								1	1	1	1	1	1			
48		industrieel wit	kop								1	1	1	1	1	1	blauw geschilderd strobloemdecor	Engeland	pearlware
48	3	industrieel wit	kop			2					1	1	1	1	1	1	blauw-wit engine turned dambordpatroon	Engeland of Maastricht	
48	4	industrieel wit	kop								1	1	1	1	1	1		Delft? Of een andere continentale fabriek	imitatie-creamware, baksel en glazuur van slechtere kwaliteit dan het Engels
48		pijpaarde	tabakspijp								2	2	2	2	2	2		Gouda	ovale pijpenkop
48		pijpaarde	tabakspijp								1	1	1	1	1	1			dubbelconische pijpenkop

48	5	Europees porselein	dop		1		1	1	1	1		Leerdam	dop van een beugelfles, stempel JEEKEL & CO Leerdam creamware
48		industrieel wit	bord		1		1	1	1	1		Engeland	
48		roodbakkend aardewerk			3	6	9	4				Bergen op Zoom	
48		faience (Nederlands)	bord			1	1	1	1				
48		roodbakkend aardewerk	kachelpan			1	1	1	1				Frankfurter waar
48		majolica (Nederlands)	bord			1	1	1	1				
48		roodbakkend aardewerk	test		1		1	1	1				
48		roodbakkend aardewerk				3	3	1				Friesland	
48		roodbakkend aardewerk	kachelpan		1		1	1	1			Gouda	
48		roodbakkend aardewerk	bord		1		1	1	1				
48		witbakkend aardewerk	bord		1		1	1	1				
48		roodbakkend aardewerk	vuurstolp			1	1	1	1				
48	1	roodbakkend aardewerk	korn		1		1	1	1				
48		witbakkend aardewerk			4	4	8	3					koperoxide
48		steengoed 1 (zonder glazuur)	kan			3	3	1					
48		steengoed 2 (met glazuur)				1	1	1	1				
48		steengoed 2 (met glazuur)				2	2	1	1			Westerwald	
48		roodbakkend aardewerk			3	3	6	3					
48		roodbakkend aardewerk	bord			2	2	1				Gouda	
49		kogelpot aardewerk	kogelpot	6	1	3	4	1					
50		roodbakkend aardewerk	kop			1	1	1	1			Friesland	
50		steengoed 2 (met glazuur)	pispot	2	1		1	1	1			Westerwald	
50		Aziatisch porselein	korn		1		1	1	1			China	
50		Europees porselein	bord			1	1	1	1				
50		faience (Nederlands)	zalfpot	2	1		1	1	1			Delft	
50		faience (Nederlands)	bord		1		1	1	1			Delft	
50		faience (Nederlands)	bord		1		1	1	1			Delft	
50		witbakkend aardewerk			1		1	1	1				
50		Italiaans tinglazuur	bord			1	1	1	1			Liguria	
50		roodbakkend aardewerk	kan			1	1	1	1			Friesland	
50		pijpaarde	tabakspijp		1	1	2	1	1			Gouda	ovale tabakspijp



## Bijlage 5: bouwkeramiek

Snr	Vnr	Materiaal soort	Vorm	N_som	MAE	Decoratie	Opmerkingen
	6	geelbakkend aardewerk	baksteen	1		29x13,5x6,5	kloostermop
	6	roodbakkend aardewerk	baksteen	2		29x14x7,5	kloostermop, gele vlekken
	8	geelbakkend aardewerk	baksteen	1		28x13x7	kloostermop
	8	roodbakkend aardewerk	baksteen	1		28,5x13,5x7	kloostermop, gele vlekken
	11	faience	tegel	1			
	13	faience	tegel	1			industrieel vervaardigde tegel
	14	roodbakkend aardewerk	plavuiz	1			
	21	faience	tegel	1			
	30	majolica	tegel	1			
	30	majolica	tegel	1			
	30	faience	tegel	1			
	30	faience	tegel	1			
2	31	majolica	tegel	2			
2	31	faience	tegel	1			
	32	faience	tegel	1			
	35	faience	tegel	2			
5	35	faience	tegel	1			
	36	faience	tegel	1			
	36	majolica	tegel	1			
	38	faience	tegel	1			industrieel vervaardigde tegel
	45	majolica	tegel	1			
	45	majolica	tegel	1			
	45	faience	tegel	1			
	45	faience	tegel	1			
	48	faience	tegel	1			
	48	majolica	tegel	1			
	48	faience	tegel	1			
	48	faience	tegel	2			
	50	faience	tegel	1			
	50	faience	tegel	3			
	50	faience	tegel	1			

## Bijlage 6: metaal

Vnr	Complex	M	Materiaal	Vorm	Aantal (voor)	Aantal (na)	Datering	Afmeting	Opmerkingen
7		M01	messing	tapkraan	1	1	17de eeuw		zowel tap als kraan afgebroken
9	stort		koper	munt	1	1		21 mm	1 cent W type? Sterk versleten
9	stort		koper	munt of rekenpenning	1	1		21 mm	indet
9	stort		messing	ring	1	0		33 mm	
9	stort		lood	spinlood?	1	1		14 mm	
9	stort		lood	indet	2	0			
9	stort		ijzer	indet	1	0			stukje ijzerstrip
9	stort		indet	indet	1	0			metaal met daarin stukje hout, indet
20		M01	lood	spinlood	1	1	1100-1300	30 mm	
21			lood	musketkogel	1	1		17 mm	
21			lood	accijnslood	1	1	19de eeuw	19 mm	vz: Acc.G.
21			lood	indet	1	0			loodpropje
28		M01	lood	spinlood	1	1	1100-1300	29 mm	met resten hout van spinstokje?, lijkt ook rode verf op spinlood
29	stort	M01	lood	keurlood	1	1		18 mm	vz: XXY, kz: huismerk
29	stort		lood	musketkogel	1	1		13 mm	
29	stort		koper	munt	1	1	1600-1637	20 mm	duit Zeeland Vz ZEE LAN DIA Kz Maagd in tuin sterk versleten
29	stort		messing	indet	1	0			stukje messing indet
32	stort		ijzer	bijl	1	1			
35	stort		koper	munt	1	1	1762	21 mm	duit Gelderland
35	stort	M02	koper	munt	1	1	1784	21 mm	duit stad Utrecht
35	stort	M01	messing	knoop	1	1	1897-1928	21 mm	gekroonde W, kz: EXTRA FEIN; PTT-knoop
35	stort		lood	speelschijf?	1	0		28 mm	zowel voor als achterzijde ingekrast kruis, slechte staat
35	stort		messing	indet	1	0		42x37 mm	uitgestanst messing plaatje met knopje, indet
43			ijzer	indet	1	0			strip ijzer, indet
44	los		messing	indet	1	1		42 mm	
44	los		lood	indet	1	0		10 mm	
46	stort	M01	zilver	munt	1	1	1596?	26 mm	stuiiver Leeuwarden
46		M02	messing	gesp	1	1		31x22 mm	gesp met middenstijl, angel en beslag
46		M03	messing	rekenpenning	1	1	1783-1829	19,9 mm	vz: buste IOSEPHUS II D.G. IMP., kz: Fortuna NICHTS OHNE DICH (E.L. SIG. LAUER?)
46			koper	munt	1	0	1878	19 mm	1 cent

46							1	1	14 mm			loodsnippers
46			lood	spinlood?			2	0				loodsnippers
46			messaging	indet			1	0				stukje messaging indet
48			koper	munt			1	0	1899			1 cent
48			koper	munt			1	0	1954			1 cent
48		M02	messaging	rekenpenning			1	1	1783-1829			vz: buste nl IOSEPHUS II D G IMP, kz: boom ERNST LUD SIG LAUER
48			koper	munt			1	1				versleten
48		M03	koper	munt			1	1	zj 1650-1664			duit Roermond Filips IV Vz gekroond wapenschild Kz gekroond wapen van Roermond op scheef stokkenkruis tussen R en M
48		M01	messaging	kruisje			1	1	19de eeuw			kruisje van rozenkrans
48			messaging	vingerhoed			1	0				fragment
48			messaging	kogelhuls			1	0				fragment
48			ijzer	raampen			1	0	104 mm			
48			ijzer	indet			1	0				fragment gereedschap
48			lood	indet			1	1				stukje opgevouwen/gesmolten lakenlood
48			messaging	indet			1	0	67 mm			puntig staaftje met ronde kop
48			ijzer	hamer?			1	0	95 mm			kleine kop van hamer, zwaar gecorrodeerd
48			divers	indet			6	0				indet metaal
51	Oostersteeg	M01	zilver	munt			1	1	1298-1299			penning Holland van Jan I,

## Bijlage 7: glas

Vnr	Materiaal	Materiaalsoort	Vorm	Rand	Overig	Totaal	MAE	Opmerkingen
31	GLS	groen	vensterglas		1	1	1	
31	GLS	groen	fles		1	1	1	
31	GLS	groen	fles		1	1	1	
45	GLS	groen	fles	1		1	1	bolle fles

## Bijlage 8: dierlijk botmateriaal

Vnr	Soort	Element	Totaal	Op-merkingen	Literatuur	Symmetrie	Deel	%	Fusion	Leeftijd	Snij	Hak	Brand	Vraat	Pathologie
1	Ovis aries/Capra hircus	femur	1	merg gewonnen	Silver 1969	R	dist	75%	DV	> 3j	ja	ja	nee	nee	nee
2	large mammal	pijpbteen	1			-	dia	<25%			nee	nee	ja	nee	nee
3	Ovis aries/Capra hircus	femur	1			-	dia	<25%			nee	nee	nee	nee	nee
3	large mammal	costa	3			-	dia	<25%			nee	nee	nee	nee	nee
4	medium mammal	tibia	1			-	dia	<25%			ja	nee	nee	nee	nee
27	Bos taurus	carpale: os hamatum	1			R	comp	100%			nee	nee	nee	nee	nee
27	Bos taurus	axis	1			A	prox	<25%			nee	ja	nee	nee	nee
30	Ovis aries/Capra hircus	humerus	1		Silver 1969	L	dist	50%	DV	> 10m	nee	nee	nee	ja	nee
31	Bos taurus	vertebrae	1			A		<25%			nee	ja	nee	nee	nee



# Medemblik, Oude Haven-Wijdesteeg

Dendrochronologisch onderzoek

Van Daalen Dendrochronologie

Projectnummer: 17.082

Afgerond: oktober 2017

Auteur: ir. S. van Daalen

Opdrachtgever: Archeologie West-Friesland

**Contact:**

H.G. Gooszenstraat 1, kamer 15, 7415 CL Deventer

[vandaalen@dendro.nl](mailto:vandaalen@dendro.nl)

[www.dendro.nl](http://www.dendro.nl)

tel: +31 (0)630114237

**Copyright: Archeologie West-Friesland /Van Daalen Dendrochronologie**

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Archeologie West-Friesland en/of Van Daalen Dendrochronologie.

## INLEIDING

In opdracht van Archeologie West-Friesland is een houtmonster van de opgraving ter plaatse van de Oude Haven-Wijdesteeg te Medemblik dendrochronologisch onderzocht.

Over de context van het monster is geen verdere informatie verstrekt.

Het onderzoek is uitgevoerd oktober 2017 op het laboratorium van Van Daalen Dendrochronologie te Deventer.

## METHODE

### **Selectie en vooronderzoek**

Voor ieder monster is nagegaan of het een dateerbare houtsoort betrof, of het voldoende jaarringen leek te hebben (minimaal 70) en of het jaarringpatroon vrij was van verstoringen. Waar mogelijk wordt voorkeur gegeven aan monsters met spinhout of wankant (zie hieronder). Voor monsters waarvan de houtsoort niet met het blote oog bepaald kon worden is aan de hand van microscopische coupes en een determinatiesleutel<sup>1</sup> de houtsoort bepaald.

### **Meting(en)**

Geschikt bevonden monsters hebben elk een unieke metingcode toegekend gekregen en zijn volgens standaard methodes langs één of meerdere radiale trajecten geprepareerd.<sup>2</sup> Langs ieder radiaal traject zijn de jaarringbreedtes ingemeten met een daartoe ingerichte meetopstelling.<sup>3</sup> Waar meerdere metingen aan hetzelfde monster verricht zijn, zijn deze gemiddeld tot één meting zodat ieder individueel element altijd door één meting vertegenwoordigd wordt (zie tabel 2).

Bij het inmeten is gelet op aanwezigheid van spinhout of wankant.<sup>4</sup> Deze informatie wordt gebruikt voor het schatten van een kapjaar of kapinterval. Hierbij worden de volgende situaties onderscheiden (zie tabel 1). De codering is gebaseerd op Baillie (1982, p.61) en wordt toegelicht in bijlage 1.

---

<sup>1</sup> Schweingruber 1990.

<sup>2</sup> Pilcher 1990.

<sup>3</sup> Een Velmex meetopstelling met Acu-Rite QV10-V lineaire codeerder met een nauwkeurigheid van 10 µm gekoppeld aan een Euromex binoculair microscoop met een vergroting van 10 en 30 maal.

<sup>4</sup> De termen spinhout en wankant worden toegelicht in bijlage 1.

Tabel 1. Verschillende schattingsmethoden voor kapintervallen voor een datering in het jaar x.

code	omschrijving	notatie
A	wankant aanwezig, kapinterval vastgesteld buiten groeiseizoen van laatste jaar.	herfst/winter x/x+1
A1	wankant aanwezig, kapinterval vastgesteld tijdens groeiseizoen van laatste jaar.	zomer x
A2	wankant aanwezig; kapinterval vastgesteld in aanvang van volgend groeiseizoen.	lente x+1
B	geen wankant, spinhout deels aanwezig; Bayesiaanse schatting van een kapinterval (alleen voor eik)	mediaan, ( $2 \cdot \delta$ interval)
C	alleen spinhoutgrens aanwezig; schatting van een kapinterval (alleen voor eik)	mediaan, ( $2 \cdot \delta$ interval)
D	geen spinhout aanwezig (alleen voor eik)	na x+min. aantal spinhout
E	geen spinhout aanwezig	na x

### Dateringsonderzoek

De metingen zijn met behulp van dendrochronologische software<sup>5</sup> met elkaar en met referentiecurven vergeleken. Voor iedere positie tussen de metingen zijn twee parameters berekend:

1. Student t-waarde. De t-waarde beschrijft de overeenkomst tussen twee getallenreeksen voor een gegeven positie. Hoe hoger deze waarde, hoe sterker de gelijkheid is; een t-waarde hoger dan 5 komt grofweg neer op een kans van 1 op 10.000 dat de gevonden uitslag op toeval berust en kan als een indicatie voor een datering beschouwd worden. Voorafgaand aan het berekenen van de t-waarde worden de jaarringbreedtes logaritmicus getransformeerd<sup>6</sup> zodat deze een normale verdeling benaderen.
2. *Gleichläufigkeit* (GLK); het percentage van de intervallen tussen twee jaren waarin de meting en referentiecurve gelijktijdig een stijging of daling in het jaarringpatroon laten zien. In de praktijk wordt een GLK van minder dan 62 als zwak beschouwd.

Synchronisaties die aan de statistische vereisten voldoen zijn door de dendrochronoloog visueel beoordeeld. De synchronisatie is vervolgens geaccepteerd of verworpen. Onderlinge dateringen zijn uitgevoerd om metingen uit dezelfde boom te identificeren en/of één of meerdere middelcurven samen te stellen die het dateren faciliteren.

<sup>5</sup> PAST4. Uitgegeven door SCIEM, Wenen (Oostenrijk). [www.sciem.com](http://www.sciem.com)

<sup>6</sup> De zogeheten transformatie van Hollstein (Hollstein 1980).



## RESULTATEN

### Selectie en vooronderzoek

Het monster is voorafgaand aan de levering al op geschiktheid beoordeeld. Met het blote oog is vastgesteld dat het om eik (*Quercus sp.*) ging. Het betreft een monster van een aangetaste balk waardoor het spinhout niet meer aanwezig is en de aanwezigheid van de spinhoutgrens ook niet vastgesteld kan worden (zie tabel 2).

### Metingen

Tabel 2. Overzicht van de meetgegevens. n: aantal jaarringen, n<sub>(s)</sub>: aantal spintringen, type: schattingswijze voor het kapinterval conform tabel 1.

spoornr.	monster	omschrijving	houtsoort	meting	n	n <sub>(s)</sub>	type
-	Mo4	balk	eik	17.082.001	140	-	D

### Dateringsonderzoek

Vergelijking van de meting met referentiecurven levert goede resultaten op aan het eind van de 11<sup>e</sup> eeuw (zie tabel 3).

De vermelde referentiecurven staan in tabel 4 toegelicht.

Tabel 3. Overzicht van de dateringen met statistische onderbouwing. De grafische weergave van de metingen met de onderstreepte referentiecurve staat in bijlage 2. eind<sub>(m)</sub>/eind<sub>(r)</sub>: positie van de laatste jaarring van de meting/referentie.

meting	eind <sub>(m)</sub>	referentie	eind <sub>(r)</sub>	overlap	GLK	t-waarde
17.082.001	1080	<u>NL.ME</u>	1196	140	66,1	6,18
		DECENTo1	1975	140	68,9	5,81
		DEAREIo2	1756	140	64,6	5,41

Tabel 4. Overzicht van vermelde referentiecurven.

referentie	omschrijving
DEAREIo2	Duitsland, Ardennen, Eifel. Referentiecurve voor eik (700 - 1756). Hollstein, 1980.
DECENTo1	Midden en West-Duitsland. Referentiecurve voor eik (-761 - 1975). Hollstein, 1980.
NL.ME	Nederland en Vlaanderen, algemeen. Versie 20140924. Referentiecurve voor eik (250 - 1298). Van Daalen, niet gepubliceerde data.

## INTERPRETATIE

Het onderzoek is er in geslaagd een datering te vinden voor het monster. Omdat het spinhout of de spinhoutgrens niet aanwezig is, kan alleen de ondergrens van het kapinterval bepaald worden (zie tabel 5).

*Tabel 5. Schatting van de kapintervallen. Het type is de schatting volgens tabel 1.*

spoonr.	monster	meting	eind	kapinterval	type
-	M04	17.082.01	1080	na 1086	D

Over de herkomst van het hout geven de overwegend generieke referentiecurven waarmee de datering tot stand is gekomen geen sterke aanwijzingen.

## LITERATUUR

Baillie, M.G.L., 1982: *Tree-ring dating and Archaeology*. ISBN 0-7099-0613-7. Croom Helm Ltd. London.

Bronk Ramsey, C., 2009: Bayesian analysis of radiocarbon dates. In: *Radiocarbon*, 51(1), pp. 337-360.

Hollstein, E., 1980: *Trierer Grabungen und Forschungen. Band XI*, Rheinisches Landesmuseum Trier. ISBN 3-8053-0096-4. Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein.

Pilcher, J.R., Sample preparation, Cross-dating, and Measurement. In: Cook, E.R., Kairiukstis, L.A., (eds) 1990: *Methods of Dendrochronology, Applications in the Environmental Sciences*. Kluwer Academic Publishers. ISBN 0-7923-0586-8.

Schweingruber, F.H., 1990: *Mikroskopische Holzanatomie. Formenspektren mitteleuropäischer Stamm- Und Zweigölzer zur Bestimmung von recentem und subfossilem Material*. 226 pp. Zürcher AG. ZugOxf.: 811.1 \_\_ 016 : 810 : 814.7 (4). 3<sup>e</sup> druk.

## BIJLAGE 1

- A. Wankant aanwezig: De jaarringgrens van de buitenste jaarring direct onder de bast maakt het mogelijk het seizoen te bepalen waarin de boom gekapt is. Aanwezigheid van de wankant betekent per definitie dat het spinthout volledig aanwezig is. Het seizoen waarin de boom gekapt is volgt uit de mate waarin de buitenste ring gevormd is:
1. A: De buitenste jaarring is volledig gevormd. Het kapinterval valt buiten het groeiseizoen van de laatste (gedateerde) jaarring.
  2. A1: De buitenste jaarring is niet volledig gevormd. Het kapinterval valt in het groeiseizoen van de laatste (gedateerde) jaarring.
  3. A2: Alleen de aanzet tot de buitenste jaarring is aanwezig. Deze jaarring wordt niet ingemeten. Het kapinterval valt aan het begin van het groeiseizoen volgend op de laatste (ingemeten) jaarring.
- B. Spinthout aanwezig: Het spinthout is de buitenste zone van de stam waar het hout nog niet is omgezet in kernhout. Niet alle houtsoorten vormen kernhout en alleen bij eik is het aantal jaarringen in het spinthout statistisch te omschrijven zodat een schatting gemaakt kan worden van het aantal ontbrekende jaarringen tot de wankant. Voor het berekenen van het kapinterval wordt OxCal<sup>7</sup> gebruikt met door de auteur samengestelde spinthoutstatistieken. Hieruit volgt een jaartal dat het meest waarschijnlijk is (de mediaan), met daarom heen een  $2\cdot\delta$  (95,4%) betrouwbaarheidsinterval. Spinthoutstatistieken verschillen zijn niet voor alle herkomstgebieden hetzelfde, waardoor naar gelang de herkomst van het hout andere spinthoutstatistieken toegepast kunnen worden.
- C. Spinthoutgrens aanwezig: Als (een deel van) de contouren van een monster één en dezelfde jaarring volgen dan kan dit geïnterpreteerd worden als de overgang tussen het kernhout en het (niet meer aanwezige) spinthout. Hierbij wordt op dezelfde wijze als hierboven een kapinterval berekend. Hierbij moet de kanttekening geplaatst worden dat dit alleen met redelijke zekerheid vastgesteld kan worden als dit langs een voldoende groot deel van de contouren van het monster zichtbaar is.
- D. Geen spinthout aanwezig: Hierbij is het niet mogelijk een kapinterval te schatten en kan alleen gesteld worden dat in ieder geval een klein aantal spinthoutringen (6 stuks) volgt op het kernhout. De vroegst mogelijke datering wordt dan met een corresponderend aantal jaarringen gecorrigeerd. Dit geldt alleen voor eik.
- E. Geen spinthoutstatistieken beschikbaar of geen kernhoutvorming: Hierbij is het niet mogelijk een kapinterval te schatten en kan alleen gesteld worden dat het kapjaar ná de datering van de buitenste ring valt. Dit wordt zowel toegepast voor houtsoorten die geen kernhout vormen, of waarvoor het aantal spinthoutringen niet rekenkundig te omschrijven is.

---

<sup>7</sup> Bronk Ramsey 2009.

## BIJLAGE 2

Hier onder staat de meting afgebeeld met de in tabel 3 aangegeven referentie. Op de x-as staan de jaartallen, op de y-as de ringbreedtes op een logaritmische schaal, uitgedrukt in 1/100 mm. Het spinhout is gestippeld aangegeven. De grijze banen geven intervallen met een positieve GLK aan.

